

A-41677

Cand. jur. J. Tõnisson.

Liikumata varanduste hindamisest Liivimaal.

Äratrükk „Postimehest“.

Jurjewis (Zartus).

„Postimehe“ kirjastus ja trükk.

1902.

Дозволено цензурою. — Юрьевъ, 11 февраля 1902 г.

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

124056

Möödaläinud 1901. aasta juunikuu 4. päeval finnitati Kõigeförgemalt poolt reeglid ehk „eeskirjad Liivimaa liikumata waranduste hindamise kohta maa-maksude wõtmiseks.“ Riiginõukogu hääksarwamist mööda, mis 23. mail m. a. wõetud ja 4. juunil m. a. Kõigeförgemalt finnitatud, tulewad uute eeskirjade järele Liivimaa mannermaa liikumata warandused hindamisele. Liivimaa linnade, nende pärismaa ja Saaremaa piirides seiswad liikumata warandused jääwad hindamise alt wälja, kuna rahaminister sellekohaste asutustega nõuu peab, kuidas hindamise eeskirju Saaremaal ja Liivimaa linnades ning nende pärismaa piirkonnas maksma tuleks panna.

Ehk meie mullu tähendatud hindamise eeskirjade kohta küll pikemaid seletusi*) awaldasime, tuletame ometi weel nende siju kokkuvõttes meelde, et lugejatel asi seda

---

*) Wõrrelda „Post.“ 1901. a. nr. 246—248.

selgemini filme ees seisaks, kui meie hindamise juhtmõtetest, mis nüüd ilmutatud, lähemalt kõneleme.

* * *

Kõigeförgemalt finnitatud eeskirjadel on kolm osa, millest üks „hindamise asutuste ja hindajate“, teine „liikumata waranduste hindamise“ ja kolmas „hindamise määramise ja finnitamise korra“ kohta käib.

I.

Hindamise asutused ja hindajad.

1. Liikumata waranduste hindamise tööd toimetavad kubermangu hindamise-komisjon, maakonna hindamise-komisjonid, maapäew ja maanõuunnikkude kogu ehk landraatide kollegium, kihelkonna hindamise-komisjonid ja iseäralised wanemad ning nooremad hindajad.

2. Kubermangu hindamise-komisjoni liikmeteks on kuberner ja juhatusel: alafordne maanõunik, kubermangu rüütelkonna esimees, abikuberner, kroonu-koja walitseja, kroonumaade walitseja, kubermangu talurahwa-asjade komisjoni alaline liige, kubermanguwalitsuse nõunik, kuberner nimetamise järele, wanem metsa-rewideerija, kaks maapäewa asemikku ja

Viivimaa mõisnikkude mõisate kredittasja asemil pääkoosoleku walimisel. Kommisjoni asjatoimetaja nimetab kuberner.

3. Maafonna hindamise-kommisjonis on juhatajaks mõisnikkude maafonna-jaadik ja liikmeteks: maksu-inspektor, kaks talurahwaasjade komisjari, kroonumaade walitsuse asemil, kaks rüütelmõisa omanikku maapäewa walimise järele ja kaks teiste maamaksu kandjate asemikku kuberneri nimetamise järele.

Alalijeks liikmeks on maksuinspektor, kes maafonnajaadiku äraoleku puhul juhataja kohuseid täidab.

4. Kihelkonna hindamise-kommisjonid astuvad kihelkonna-konwendi poolt walitawa rüütelmõisa omaniku juhatusel kokku, kuna nende liikmeteks on: kihelkonna-konwendi poolt walitud teine rüütelmõisa omanik, kaks taluperemeeft igast kihelkonnas olewast wallast wallatogude walimist mööda ja nooremad hindajad.

5. Hindajaid on kaks wanemat ja tarwilik arw nooremaid. Neid nimetab maanõunikkude kogu.

6. Kubermangu hindamise-kommisjoni ülesandeks on: maanõunikkude kogu ettepanekul hindamise üleüldiseid juhtmõtteid ära määrata; maafonna ja kihelkonna hindamise-

kommisjonide, maanõuunikkude fogu ning hindajate tegewuse üle walwata, hindamise korra ja wiisi kohta eeskirju ja juhatusi anda; otjustawaid seletusi anda, kui maakonna hindamise-kommisjonide ja nende alaliste liikmete — maksu-inspektorite — mõtted lahku lähewad; kaebusi läbi katsuda, mis liikumata waranduste omanikud jeks sisse annawad, et hindamisel äraarwatud sissetuleku suurusst wähendataks, ja wiimaks neid kaebusi läbi katsuda, mis maanõuunikkude fogu pääle üffikute liikumata waranduste hindamise pärast sisse antud.

7. Maakonna hindamise-kommisjoni kohuseks on: liikumata waranduste hindamisesse puutuwaid olusid ja tingimisi järele uurida, kubermangu hindamise-kommisjonile hindamise üleüldiste juhtmõtete üle ja sissetuleku suuruse wäendamiseks ehk maanõuunikkude fogu pääle üffikute liikumata waranduste hindamise pärast sisse antud kaebuste kohta oma arwamist awaldada.

8. Mõtete lahkumineg maakonna hindamise-kommisjoni ja selle alalise liikme wahel antakse kub. hind.-kom. otjustada.

9. Maanõuunikkude fogu ülesandeks on hindamise üleüldiste juhtmõtete esialgne kokkuseadmine ühes tarwi-

liikude teadete korjamisega seks otstarbeks, kuna tähendatud juhtmõtted kubermangu hindamise-komisjonile ette tulewad panna; hindajate ja kihelkonna hindamise-komisjonide tegewuse üle walwamine ja nende juhatamine; üleskirjutatud liikumata waranduste hindamine äramääratud üleüldiste juhtmõtete järele, ja lõppeks Liivimaal olevate liikumata waranduste nimetirja kokkuseadmine nende waranduste siisu ja hindamise ülestähendustega.

10. Kihelkonna hindamise-komisjonide ülesandeks on, esiteks selle eest hoolitseda, et hindajad oma kohuseid liikumata waranduste üleskirjutamises ja hindamises kergesti täita wõiksid, ning teiseks hindajate kokkuseatud maade ja metsade klassidesse ehk järkudesse jaotamist ja hindamise eel nõuusi läbi waadata ja tarwilikul korral parandada, et neid siis maanõunikkude kogusse ära saata.

11. Wanemad hindajad on kohustatud liikumata waranduste üleskirjutamist ja hindamist üle waatama, selle juures ettetulewaid kahklusi seletama ja juhtunud efsiitusi parandama, millest maanõunikkude kogule teatust tuleb anda; wiimaks peawad wanemad hindajad maanõunikkude kogul liikumata waranduste hindamise juures abiks olema.

12. Noorematel hindajatel on ülesandeks : eelnõuu kokku seada, kuidas maid ja metsi nendesse klassidesse tuleb jaotada, mis hindamise juhtmõtetes ära on tähendatud ; kõlbmata maade sissetulekute kohta teateid korjata ; teateid korjata hoonete hindamiseks, kuna kõik sarnased teated ja eelnõuud kihelkonna hindamise-komisjonidele edasi anda tulewad ; lõppeks maanõuunnikkude kogu käskusid liikumata waranduste üleskirjutamises ja hindamises täita.

II.

Liikumata waranduste hindamisest.

13. Hindamise alla tulewad iga liiki maad, metsad ja hooned, muud kui wäljaarwatud : a) Wälistseja-koja päralt olevad liikumata warandused ; b) hooned, mis Liivimaa rüütelkonna, maamaksude kassa, maaposti-asutuste, maakondade, kihelkondade ehk wallakogukondade päralt on ja sissetulekut ei anna, niisama ka need hooned, mis waimuliku seisuse otsekoheisel tarwitamisel on ; d) hooned, mida käsitöö ja talutöö jaoks tarwitatakse, kui need äri-asutused riigi tööstuse-maksust wabastatud on.

14. Liikumata warandusi hinnatakse nende puhta kaju teismise juuruse järele.

15. Liikumata warandusi, mis kroonu-
asutuste ehk eraühikuste päralt, hinnatakse
niisama kui erainimeste warandusi.

16. Maa sissetuleku wäljaarwamiseks
jaotatakse maad pinna häduse ja loodus-
likkude tingimiste järele iseäralikkudesse
järfudesse ehk klassidesse.

17. Iga maa järgu kohta korjatakse tea-
teid wõimalikult wiimse 10 aasta kohta maa
saagi, hariliku põlluharimise, lõikuse ja hei-
nategemise kulude kui ka tähtsamate põllusaa-
duste hindade üle. Saadud teadete järele
määratakse terve Liwimaa kohta iga järgu
keskmise puhta sissetuleku suurus
desfatini päält hariliku majapidamise juures
kindlaks. Seda keskmise sissetuleku suurusel mää-
rust wõib neis kohtades kõrgendada, kus põllu-
saaduste müügile toimetamiseks olud iseäranis
hädad on, näituseks suurte linnade ligikonnas.

18. Metsade sissetuleku ülesarwamiseks
jaotatakse Liwimaa üksikuteks ringkondadeks,
selle järele, kuidas metsasaaduste müümise
tingimised on.

19. Igas ringkonnas jaotatakse metsad
tähtsamate puu tõugude järele klassidesse
ehk järfudesse seda mööda, kui juur iga
aastane puu juurdekasw on. Suhtmõtteks
sellel ülesarwamisel on metsa maapinna
hädus ja harilik metsa raiumise-kord.

20. Iga järgu jaoks arvatakse üles kesk-
mise aastase puu juurdekasvu väärtus ühe
desjatini päält, selle järele kuidas kusagil
pool keskmiised metsajasaduste hinnad mitme-
suguste puu tõugude päält on. Selle juurde
lisatakse iga desjatini keskmine sissetulek
kõrvalistest metsa tuludest (karjamaaks tar-
vitamine, heinasaak j. n. e.) ja saadud
summaft arvatakse maha kulud metsa
walitsemise, hoidmise ja uuesti kasvatamise
pääle. Nende teadete põhjal määratakse
igal pool ükksikute metsa-järgude jaoks aastane
keskmine puhas sissetulek kindlaks.

21. Iga ükksiku maakoha sissetulek saa-
dakse selle läbi kätte, et maakoha päralt olemate
mitmekesiste maa- ja metsa-järgude keskmine
desjatini sissetulek iga järgu desjatini
arwuga kaswatatakse. Üleüldise summa
juurde arvatakse weel mitmesugused ärilised
sissetulekud, mida maakoht annab (kala-
püügi weed, turba sood, kivi- ja lubja-
saak jne.) Wiimaste sissetulekute juurus
arwatakse selle järele, nagu maaomanik
wiimase 10 aasta jooksul oma ütlemise
järele keskmist puhast kasu on saanud, kui
omaniku teated läbikatsumisel õiged leitakse
olewat. Kui niikauase aja kohta teateid
ei ole, siis arvatakse sissetulek ka lühema
aja teadete põhjal üles.

22. Maaomaniku palwe pääle wõib ülesarwatud maade ja metsjade fissetuleku suuruft wähendada, kui maakoha juures sarnaseid iseäraldusi leidub, mida maa- ehf metsja-järgtude desjatini kestmise hindamise juures tähele ei wõidud panna (maa ehf metsjatuiki seis, mis majapidamisele sünnis ei ole, wee puudus, pahad kliima tingimised jne.).

23. Iga ükku hoone hindamise juures tuleb weel järgmisi eeskirju tähele panna:

a) neis kohtades, kus hoonete üürileandmine harilik nähtus on, määratakse fissetulek kestmise üürimaksu järele, millest hoone ülewalpidamise kulud maha arwatakse, nii kui ka see summa, mis kohalikkude olude järele arwates üürihoonete tühjaltseismise läbi üürimaksust saamata jääb; kui hooned üürile ei anta, siis arwatakse fissetulek sellega wõrreldes, kui palju teiste sarnaste üüritawate hoonete eest üüri saab;

b) muudes kohtades määratakse hoone fissetulek nende wäärtuse järele, mida selle järele üles arwatakse, nagu hoone materjali hind, hoone seisukord, selle majandusline tähtsus ja seisukoht on.

24. Sissetulek wabrikute, töökodade ja äriajutuste ruumide päält, mis oma ehituse poolest eluhoonetest hoopis lahku lähewad,

määratakse igal pool nende ruumide väärtuse järele. Selle väärtuse hulka arvatakse iseäralise hindamise järele: a) hoonete hind ja b) kõigi nende masinate ja ülepää kõige sisetuse siseteadete ja ehituse hind, mis wabriku töökoja ehk äriajutuse pärast on.

25. Kulud ja üürihoonete tühjaltseismise läbi jaamata jäänud üürimaksu summa kui ka hoonete väärtuse ja seisukoha wahetorra määrab kubermangu hindamiskomisjon iga maa ringkonna ja hoonete liigi jaoks ära. Hoonetest saadawat keskmist puhast kasu ei määrata mitte kõrgemaks kui 5% hoone hinnast.

III.

Hindamise määramise ja kinnitamise kord.

26. Kubermangu hindamiskomisjoni poolt kokkuseatud hindamise juhtmõtete projekt ehk eelnõuu saadetakse maakonna hindamiskomisjonide kätte läbiwaatamiseks ja oma arvamise avaldamiseks. Kubermangu hindamiskomisjoni arvamised maade ja metsade hindamise kohta avaldatakse päaleselle weel kubermangu ajalehes ja kutsutakse selle juures waranduste omanikka üles

oma märkusi ja tähendusi eelnõuu kohta kuue nädala jooksul teada andma.

27. Kui hindamise juhtmõtete eelnõu maakondade hindamise-komisjonide poolt antud arvamiste ja liikumata varanduste omanikkude poolt sisse jaadetud tähenduste järele, kus tarvis leitakse, ära on parandatud, siis annab kubermangu hindamise-komisjon eelnõuu ühes maakondade hindamise-komisjonide poolt jaadetud arvamistega maapäewa kätte harutada.

28. On maapäew kubermangu hindamise-komisjoni poolt ettepanud eelnõuu hääks kiitnud, siis kinnitab wiimane eelnõuu lõpuliikult. Kui aga maapäewa ja kubermangu hindamise-komisjoni wahel kokkuleppimist ei jünni, ehk kui kuberner wõi kroonukoja walitseja hindamise põhjused vastu oma mõtteid awaldanud, siis jaadetakse asi rahaministri kätte, kes selle üle siis, sisse-miste asjade ministriga ja teiste kohaste walitjuse = asutustega kokku leppides, lõputjuse teeb.

29. On hindamise üleüldised põhjused ehk juhtmõtted eespool tähendatud korra järele kinnitatud, siis jaotawad kihelkonna hindamise-komisjonid esialgselt kõigi üksikute maakohdade kõlblikud maad ja metsad klasside ehk järkude kaupa ära, arwawad

kõlbmata maa kestmise jässetuleku ära ja koguvad iga hoone kohta selle hindamiseks teateid (üürimaksust, suurusest, ehitismaterjalist jne.).

30. Grainimesed, seltsid ja asutused on kohustatud nende päralt olevate liikumata waranduste üle ja kroonumaade walitus selle all olevate kroonumaade ja metsjade üle kihelkonna hindamise- komisjonidele nende nõudmises määratud aja jooksul (neljast nädalast kuni kolme kuuni) waranduste üleskirjutamiseks ja hindamiseks tarwis olewaid teateid üles andma ja ühtlasi teadetele tõekstegewad dokumendid juurde liijama. Kui nimetatud teated ja dokumendid kihelkonna hindamise-komisjonidele andmata jääwad, siis wõiwad kroonumaade walitjuse kui ka era-omanikkude poolt antud kaebtused hindamise otjuse kohta tähelepanemata ja läbiwaatamata jääda.

31. Kinnitamise-seltsid ja laenu-asutused, mis liikumata waranduste pääle laenufid wälja annawad, kui ka sarnaste asutuste agendid, peawad hindamise-komisjonide ehk maanõuunnikkude kogu nõudmise pääle need teated üles andma, mis neil waranduste kohta käes on.

32. Mitmesuguste teadete saamiseks krepostiraamatutest, aktidest ehk registritest ja

nende dokumentide läbiwaatamiseks on hindamise-komisjonidel niisamasugune õigus, kui walitsuse-asutustel (Not. sead. § 334, Sead. kogu 1892 a. wäljaande XVI köide, I. osa) ja nende komisjonide liikmetel on Not. sead. § 333 tähendatud kroonu-ametnikkude õigus.

33. Iga ühikliku liikumata waranduse sissetuleku arwab maanõuunikkude kogu seatud korra järele finnitatud hindamise põhjusmääruste ja nende teadete järele ära, mis kihelkonna hindamise-komisjonid sisse saatnud.

34. Maanõuunikkude kogu poolt äraarwatud sissetuleku juuruse üle saadetakse liikumata wara omanikule ehk tema usaldusmehele teade, kas tähendatud waranduse asupaika, wõi omaniku enese elukohta, kui see üles antud on.

35. Palwed maanõuunikkude kogu poolt äraarwatud maade ja metsjade sissetuleku alandamise kohta, kui ka kaebtused üleüldise kõigi liikumata waranduste hindamise kohta wõib sisse anda kolme kuu jooksul, hindamise juuruse teate kättesaamisest saadik arwatud. Need palwed ja kaebtused tulewad maakonna hindamise-komisjonile anda.

36. Maakonna hindamise-komisjon waatab ja uurib iga palwe ja kaebtuse läbi ja saadab nad siis ühes oma arwamisega

kubermangu hindamise-komisjonile otsustamiseks kätte.

37. Kubermangu hindamise-komisjon nõuab tähendatud palvete ja kaebuste kohta maanõuunikkude kogu käest seletusi ja teeb siis oma otsuse, mida tema kaebajale kuulutab.

38. Kui hindamise juures selle jaoks seatud eeskirjad on rikutud, siis võib kubermangu hindamise-komisjoni otsuse üle rahaministrile kaevata — kuue nädala jooksul, otsuse kuulutamisest arvatud.

39. Rahaministrile jääb õigus, sisetiste asjade ministriga ja tarvilisel korral ka teiste walituskohadega kokku leppides, eeskirjade seletuseks üleüldiseid juhatusi ja üksikuid määrusi välja anda, mida erainimesed, kui ka hindamise-asutused ja hindajad täitma peavad, ja neid juhatusi ja määrusi walitfewale senatile välja kuulutamiseks ette panna.

*

*

*

Rõigefõrgemalt finnitatud liikumata waranduste hindamise eeskirjade põhjal awaldab *Viivimaa kubermangu hindamise-komisjon* maade ja metsjade hindamise juhtmõtete ehk põhjusmääruste eelnõuu „*Viivimaa Kubermangu Ajalehes*“ 18. jaanuaril 1902. a. üleüldiseks tähelpanemiseks.

Seejuures kutsjub kubermangu hindamiise-komisjoni kõiki liikumata waranduste omanikke Liwimaa mannermaa 8 maakonnas üles, jelle eelnõuu kohta kuue nädala jooksul, j. o. 18. jaanuarist **1. märtsini 1902. a.** oma märkusi Liwimaa kubermangu hindamiise-komisjoni kätte saatma, misjuures hoiatatakse, et pääle jeda tähtaega awaldatud märkusi mitte enam tähele ei panda.

Kubermangu hindamiise-komisjoni adreßs on Wene keeles: Въ Лифляндскую Губернскую Оцѣночную Коммиссію, гор. Рига, Замокъ, кв. 13.

Siin kohal peame oma kohuseks otsekohejelt imestust ilmutama, et Liwimaa kubermangu hindamiise-komisjoni mitte tarwilikuks ei ole arwanud, hindamiise juhtmõtte eelnõuu pääle Wene keele ka kohalikkudes keeltes awaldada. Kui arwatakse, et Saksa keele mõistjad ka juba Wene keelt tunnewad, siis oleks tähendatud eelnõuu wähemalt Eesti ja Läti keeles pidanud awaldatama. Sest liikumata waranduste hindamiise asi puutub ju pääläsnälikult just Eesti ja Läti põllupidajatesse, kes Wene keelt mitte ei tunne, kellel aga õigus on nõuda,

et neile wõimalikuks tehtaks hindamise juhtmõtete eelnõuu täielikumalt tundma õppida, kuna nemad muidu seda õigust, mis Rõigefõrgemalt finnitatud eeskirjad neile märkuste awaldamiseseks annawad, mitte tarwitada ei saa.

Kui Liivimaa kubermangu hindamiskommissjon tarwilikuks ei arwanud, meie maa liikumata waranduste omanikkudele nende keeles teada anda, kuidas nende warandust hindamise alla wõtta mõeldakse, siis oleks kubermangu hindamiskommissjon ometi niigi palju teha wõinud, et tema meie maa ajalehe-toimetustele hindamise juhtmõtete eelnõuu wenekeelse wäljande kätte oleks saatnud, nii et ajalehed liikumata waranduste omanikkude tähelepanemist selle pääle juhtida oleks wõinud, et neil ainult 6 nädala jooksul wõimalik on oma arwamisi ja soowisid hindamise juhtmõtete kohta üles anda. Nüüd aga oleme meie sunnitud hindamise juhtmõtete eelnõuu erateel taga ajama, nagu ei oleks liikumata waranduste hindamine mitte awalik talitus, waid mõni sala asi, mille kohta teated kantslelei ruumidest wälja kosta ei tohiks.

Rõigefõrgemalt finnitatud hindamise eeskirjade mõtte pääle toetades awaldaksime

meie tungivalt palwet, et Liiwimaa kubermangu hindamise-kommissjon Liiwimaa liikumata waranduste hindamise juhtmõtete eelnõuu weel Eesti ja Läti keeles awaldaks ja liikumata waranduste omanikkudele õigus antaks, kuue nädala jooksul, Eesti ja Läti keelse teadaandmise päewast arwatud, hindamise juhtmõtete eelnõuu kohta oma märkusi ja soovisid awaldada. See on jeda ennem wõimalik, et weel kuumekond aastaid tagasi kõiksugused awalikud eeskirjad „Liiwimaa Kubermangu Ajalehes“ kohalikkudel kehtel ilmusiwad.

Et meil mitte teada ei ole, kas meie palwe tähelepanemist leiab, katsume siin kohal Liiwimaa liikumata waranduste hindamise eelnõuu wõimalikult täielikul kujul üles panna, et siis iga liikumata waranduse omanik teaks, misjuguseid soovisid selle eelnõuu muutmise ehk täiendamise kohta Liiwimaa kubermangu hindamise-kommissjoni ette kanda tuleks.

* * *

A. Waade hindamine.

I. Põllud.

1. Järgu-jaotus.

NB! Siin järgneb järgu-jaotuse ülewaade iseäralisel lehel.

Hindamise määrakiri ehk tariif.

Põllud, aiad, aiawilja-aiad.

		wafamaast	desfatiniist
I. järf	a.	8 rbl. 20 fop. =	24 rbl. 11 fop.
	b.	7 " 70 " =	22 " 64 "
	d.	7 " 20 " =	21 " 17 "
II. järf	a.	6 " 70 " =	19 " 70 "
	b.	6 " 20 " =	18 " 23 "
	d.	5 " 70 " =	16 " 76 "
III. järf	a.	5 " 20 " =	15 " 29 "
	b.	4 " 70 " =	13 " 82 "
	d.	4 " 20 " =	12 " 35 "
IV. järf	a.	3 " 70 " =	10 " 88 "
	b.	3 " 40 " =	10 " — "
	d.	3 " 10 " =	9 " 12 "
V. järf	a.	2 " 80 " =	8 " 24 "
	b.	2 " 50 " =	7 " 36 "
	d.	2 " 20 " =	6 " 48 "
VI. järf	a.	1 " 90 " =	5 " 60 "
	b.	1 " 70 " =	5 " 1 "
	d.	1 " 50 " =	4 " 42 "
VII. järf	a.	1 " 30 " =	3 " 83 "
	b.	1 " 10 " =	3 " 24 "
	d.	— " 90 " =	2 " 65 "
VIII. järf	a.	— " 70 " =	2 " 6 "
	b.	— " 50 " =	1 " 47 "
	d.	— " 30 " =	— " 88 "
IX. järf	—	" 10 " =	— " 29 "

Sele tused: Telseiswale hindamise määrakirjale — põldude, aedade ja aiawilja-
aedade kohta on järgmised põhjused aluseks
pandud.

A. Maade hindamine.

I. Põllud, aiad, aiawiljad.

1. Järgu- jaotus.

Särt.	Talivilja- jaat watta- des ühe watamaa päält.	Päälmise ma- torra kõige wähem si- gawus tollides.	Maapind wiljakaswatamise poolest.	Maapinna seis ja niiskuse tingimised.	Maapinna omadus.	Omaduse lähem äramääramine	
						päälmise maatorra kohta.	aluspõhja kohta.
I.	15 ja rohkem watta.	12"	Kõige parem kõigi põlluwiljade kaswa- tamiseks.	Maa oma seis poolest ühtlane, wähe kallakas, iseäranis lõuna poole, weefeis täiesti ühetaoline. Niiskalt mullapind, mis uuemas ajajär- gus jökallastel päale uhitud. Seis niisama kui ülewal pool. Wiljakaswa- tusele ei ole midagi karta, kui loomuli- kul moodul niiskust on.	Sawitad maad.	Niiskalt, mustamullakas, pude, niiskust läbilaskew sawi; karw wärstelt: tõmmukas, mõnikord päris must. Kerge, mustamullakas, niiskust läbilaskew segajawi, enam heledat farwa, enamalt jaolt mustjas-pruun.	Pähep waewalt päälmisest maatorrast lahtu, muutub pehmeks sawiks, mis niiskust läbi lasseb. Natute walfjam kui päälmise kord, millest ta dieti lahtu ei lähegi, ja muutub helepruunikaks sawiks ja liiwakaks sawiks, mis niiskust läbi lasseb.
II.	13—15	10—12"	Wahelmised astmed.	Maa seis niisama ühtlane, kui I. järgus, kuid põhja poole kallakas. Weefeis täiesti ühetaoline. Mullapind päale uhitud, nagu I. järgus; talwel wõib wili mõnikord wee läbi raisku minna, aga suwe ajal ei ole midagi karta.	I. ja III. järgu maade wahelmised astmed.	Wahelmised astmed.	Wahelmised astmed.
III.	11—13	8—10"	Rasket maad; hääd nisumaad, lõtkus rohke, aga vähem kindel kui I. ja II. järgus. Harimise aeg käib ilmade seisju- järele. Kerged maad on tulihääd odrale ja kartulele, saak on hääd ja wäga kindel.	Seis ühtlane, kallakas, weefeis ülemises maatorras täiesti ühetaoline, muudkui aluspõhjas on mõnikord weefeisku ajuti- felt tunda.	1. liit — sawitad maad	Mustamullakas, pude sawi, lõõb parajal moodul pantadeks kofku; pangad lähewad kerge lõõgi läbi kooft ära, karw wär- stelt pruun, jagedasti mustjas-pruun. Lubjatas, pude sawikas maa, wähen niisugust maad hulgas, mis taini kaswatab, wiiskalijest seeläbi parandatud, et sõredat sõmerliku liiwa hulgas on, karw mustjas-pruun. Harimiseks kerge, mustamullakas, õige liiwakas, pehme, figitaw sawi, mida wanast ajast wahepidamata haritud. Pruun, rohke kofkuhoideu, peenise-kruijaline maa, ühtlasepinnaga.	Niiskalt kollakas kuni helepruuni farwa sawi, liiwajoonekestega läbi lõigatud. Pähep päälmisest maatorrast jelle poolest lahtu, et temas figitawat maad wähen on, seisab lubja-pae pääl. Liiwakas sawi ehk segajawikas liim, aga ka kruusa ja lubja lademetega sawi. Aluspõhja sügawamates kordades on ka lubja-paasi.
IV.	9 1/2—11	7—8"	Tulihääd maa ruffi jaoks, hääd odrale.	Wahelmised astmed.	2. liit — kruusakad maad	Wahelmised astmed.	Niiskalt, liiwakas sawi, jagedasti ka kangesti sawine kruus.
V.	8—9 1/2	6—7"	Rasket kujul — hääd odrale ja kaerale, sünnis ka niisale. Maa kerge liit on wäga hääd ruffi jaoks.	Wahelmised astmed.	3. liit — liiwakad maad	Wahelmised astmed.	Wahelmised astmed.
VI.	7—8	5—6"	Wahelmised astmed.	Wahelmised astmed.	V. ja VII. järgu maade wahelmised astmed.	Wahelmised astmed.	Wahelmised astmed.
VII.	6—7	4—5"	Maa, mis ainult ruffi, odra ja nelja- tahilise (meie maal tuue-tahiliseks kutsu- tawa) odra tegemiseks. Wiljasaak on mõnikord üsna rohke, aga mitte sugugi ühetaoline.	Wahelmised astmed.	1. liit — sawitad maad	Liiwakas sawi, enamalt jaolt kollakas-pruun, filmapaistwate, aga õhufeste joonekestega. Niiskalt sawi, milles wähen figitawat ehk kaswatusewõimalist maad ja lubja on kui III. järgus. Soonefised on wäga peened. Karw: tumehall, jagedasti koguni mustjas-pruun. Pangad ei lange mitte kergesti kooft ära, ja neil on tera laadi kogu. Wärske, mustamullakas lubjatas maa, mis mitte kergesti kooft ei lange; päälmises korras on ka lubjakiwi kildusid rufita suu- rufel leida. Karw peaaegu must. Mustamullakas, sawikas rähk.	Ei lähe päälmisest maatorrast dieti lahtu, on aga wähen oja figitawat maad. Wähen oja figitawat maad, alumine kord paas. Liiwakas ja kruusakas sawi rähk. Mitmekarwaline liiw ja kruus, wähesel osal sawimulda.
VIII.	5—6	3—4"	Waeue maa ruffi ja kaera alla.	Wahelmised astmed.	2. liit — lubjakad maad	Mustamullakas, wärste sawikas liiw ja kruus.	Wahelmised astmed.
IX.	alla 5		1. Kõik maad, mille päälmise maatorra sügawus mitte 3 tollini ei ulata; jita tulewad ka arwata mägede harjad ja mäeküljed, mis nii kallakud on, et päälmist maatorra ka kõige wähemas sügawuses hariliku põlluharimise abil weatama panna ei saa. 2. Mäenõlwad ja orupõhjad, mis iga aasta lumehangede alla jääwad ja mida julgeks wiljakaswatamiseks ei saa tarwitada, kuna nemad liig hilia lume ja jää alt wälja tulewad. 3. Soolad maad, mille sügawus enamalt 18 tolli on, millest	Wahelmised astmed.	3. liit — liiwakad, kruusakad ja soo- kad maad	Mustamullakas, rabe, wähe soolaks rähkiline maapind.	Wahelmised astmed.

Seletused: Terwe kubermangu kohta maksmas järgu-ülewaates ehk tabelis on 9 järku ja tema langeb 3 osasse: esimene oja on põldude, aedade ja aiawiljaaedade järkudesje jaotamisel põhjussmääruseks ehk juhtmõtteks; teine on põhjussmääruseks heinamaade üleskirjutamisel, kolmas — karjamaade jaoks. Põldude jaoks määratud ülewaadet tuleb ühtlasi ka aedade ja aiawiljaaedade jaoks tarwitada, sest et aiad ja aiawiljaaiad hindamise juhtmõtte ehk juhatusel — § 9 — järele järkudesje jaotamise ja hindamise poolest põldude liiti arwatakse. Üksikute järkude kirjeldus on teaduse — põllupidamise hindamise õpetuse — nõudmisi mööda walnistatud, iseäranis aga selle õpetawastuse järele, mis põllumaad tema alusosade järele alaosadesje jaotab: sawimulla, lubja, liiwa ja abinõuudeta wõib saada. Et aga selle pääle waatamata, et järkufid mitte wähen ei ole, kui 9, niisuguseid maapindasid wõib leiduda, mis mitte täiesti 9 järku alla ei sünni, siis määrab hindamise juhatusel 18. paragrahw, et sarnastel kordadel rohkem mõne lähema järku hulka langewad — alamasje wõi ülemasje järku. Selle järele tuleb kindlaks määrata, kas ja misjagune wähe saadawa üleüldise sisetuleku wahel on, sest hariliku maapidamise abil saadaw üleüldine sisetulek saabgi juurusega kofku käib, wõi aga mõnesse lähemasje järgusje kaldub. — alamasje wõi ülemasje. Üleüldise sisetuleku suuruse ülesarwamist on tingimata waja, et täieliku hindamise määratirja ehk tariifi tarwitusele wõtta.

Määrakirja valmistamise aluseks on teatav oja põllumaad wõetud, mille hulka ühest ja seitsjamest järgust — I., II., III. jne. — teatav arv wakamaid käib, ja selle järele on üfifikute wiljatõugude üleüldise saagi suurus wälja arwatud, mida sellest põllumaalt iga aasta harilikult põllupidamisega ja harilikul külwikorral wõib saada.

Et aga heinamaad ja karjamaad iseäraliku hindamise alla tulewad, oli tarwis niisugust külwikorda walida, mille tarwitamisel põld pääle heina- ja karjamaa saaduste niisuguse hulga loomatoitu annaks, mis tarwiliku wäetamise ära tasuks, misjuures arwatud on, et hobuste jaoks tarwilik toit sularaha eest ostmise teel muretsema tuleb. Selle järele on üleüldine wiljasaak keskmete turuhindade järele, mis wiimse 10 aasta jooksul on maksnud, raha pääle arwatud, misjuures aga tarwilikult saadud hõlgi selles arwamises mitte raha pääle ei hinnatud, et nende müügist saadud raha põllurammu muretsemise wäale ära peats kuluma, kuna sõnnikut wähe saaks. Sellest raha pääle hinnatud sissetulekust on maha arwatud harimise kulud, seemete hind ja walitsemise kulud, nii et järele jääb puhtaks sissetulekust on, mis käesolewa põllumaa wakamaade arwu pääle ära on jaotatud, et selle järele ühe wakamaa puhta sissetuleku suurust kätte saada. Et aga maamaksu alla ainuüksi see puhast sissetulek peab langema, mida keskmiselt terve aastat: hulga jooksul saadakse ja mida iga põllumees, ta see, kes wähem haritud on, saada wõiks, siis on ülemal tähendatud teel saadud sissetulekut wakamaa päält weel 25% ehk $\frac{1}{4}$ wõrra alandatud, ja sel teel määratakse ühe wakamaa hindamise-wäärtus ära.

Etetähendatud põllupinna 9 järgu puhta sissetuleku ja hindamise-väärtuse ülesarvamist iseäranis toimetati maanõuunikkude fogu forjatud teadete põhjal järgmiselt:

1) Selle pääle waadates, et just põldude puhta sissetuleku suuruse wäljaarwamisele aluseks niisugust maapidamist tuleb walida, mis heinamaade, karjamaade ja metsade saaduste pääle waatamata ja ilma äritööstujeta käimas peab olema, siis ei pandud seda tööjõudu tähele, mida majapidamisele terve aasta jooksul inimeste ja hobuste poolest tarwis läheb, waid ühes on ainult päewapalk arwatud, mis üksikute tööde pääle ära kulub.

2) Majapidamisel saadud ristikhein ja hõled jääwad majapidamise tarwituste pääle, aga heinad, mis hobuste jaoks ära kuluwad ostetakse.

3) Sellest kapitalist, mis ehitustes seisab ja põhjuskapitali hulka käib, ei ole kasu-protsenti mitte ühes arwatud; kuid selle kapitali juures, mis majapidamise waras ehk inventaris seisab, pidi kuluprotsentisid tähele pandama.

4) Selarwamise järele peab terve karjapidamine üleüldiselt kokkuvõttes ise ennast ülewal ja annab põllule ilma hinnata sõnnikut.

5) Et tööjõuu pääle kuluwad wäljaminekud, ehituste, majawara ehk inventari ja seemne tarwitus, lõppeks walitsemise kulud kõrwuti seiswatel järkuldel, I. ja II., II. ja III. jne., peaaegu ühetaolised on ehk aga nii wähe lahku lähewad, et wõrdliseid wahesid igal üksikul järgul 9 hulgast puhta sissetuleku wäljaarwamise juures waewalt ära wõis tähendada, siis oli sellest täiesti küll puhta sissetuleku suurust ühe wakamaa kohta

niijugustes järkudes loomulikkude olude järele üles arvata, mis üksteisest kaugel seisavad — I., V. ja IX., vahelmiste järkude puhta sissetuleku juurust aga kõige kõrgema I. järguga, keskmise V. järguga ja alama IX. järguga võrreldes üles arvata.

6) Kõige kolme liigi ehk klassi puhta sissetuleku ülesarvamisel peetakse silmas põllupidamist, millel 9 wakamaad põldu on, mis 9 wälja langeb, igas wäljas 10 wakamaad:

I. järt.	V. järt.	IX. järt.
1) kesa, rammutatud.	1) kesa.	1) kesa.
2) rufis.	2) rufis.	2) rufis.
3) ristifhein.	3) ristifhein.	3) ristifhein.
4) ristifhein.	4) ristifhein.	4) ristifhein.
5) oder.	5) karjamaa.	5) karjamaa.
6) kaer.	6) kaer.	6) karjamaa.
7) kartulid, rammutatud.	7) kart., ramm.	7) karjamaa.
8) oder.	8) oder.	8) kaer.
9) kaer.	9) kaer.	9) kaer.

a. Üleüldine sissetulek.

Kui arvata, et raskujeks on:

1	wakal	rufistel	=	3	puuta,
1	"	otradel	=	$2\frac{2}{3}$	"
1	"	kaertel	=	2	"

ja kui ette mõelda, et iga 9 järgu põllupinnal ühe wakamaa päält saadawa wilja hulka raskuse poolest ühetaoline fogu on, siis saadakse 1. lihas ülespandud järgu määratirjas ära tähendatud keskmiist saaki silmas pidades üleüldise sissetuleku kohta järgmine ülewaade ehk tabel, mis juures põllu wakamaa, mida karjamaaks tarwitatakse, 3—7 rubla pääle hinnatud, seda mööda, misjugu põllupinna järgu hulka tema käib.

S ä r t.	K u k i s.			O d e r.			S a e r.			K a r: t u l i d.	K i s t i k h e i n.		K a r j a m a a.		
	W a f f a w a f a = m a a l t.	P u u t a w a f a = m a a l t.	P u u t a d e s = f a t i n i i t.	W a f f a w a f a = m a a l t.	P u u t a w a f a = m a a l t.	P u u t a d e s = f a t i n i i t.	W a f f a w a f a = m a a l t.	P u u t a w a f a = m a a l t.	P u u t a d e s = f a t i n i i t.		P u u t a w a f a = m a a l t.	P u u t a d e s = f a t i n i i t.	K u b l a d e s = f a t i n i i t.	d e s f a t i n i i t	
														K u b l a	K o p i t a t
I.	16	48	141,12	18	48	141,12	24	48	141,12	120	110	323,40	7	20	58
II.	14	42	123,48	15 ³ / ₄	42	123,48	21	42	123,48	110	100	294,00	6 ¹ / ₂	19	11
III.	12	36	105,84	13 ¹ / ₂	36	105,84	18	36	105,84	100	90	264,60	6	17	64
IV.	10 ¹ / ₄	30 ³ / ₄	90,41	11 ¹ / ₂	30 ² / ₃	90,16	15 ¹ / ₂	31	91,14	90	80	235,20	5 ¹ / ₂	16	17
V.	8 ³ / ₄	26 ¹ / ₄	77,18	10	26 ² / ₃	78,40	13	26	76,44	80	70	205,80	5	14	70
VI.	7 ¹ / ₂	22 ¹ / ₂	66,15	8 ¹ / ₂	22 ² / ₃	66,64	11	22	63,68	70	60	176,40	4 ¹ / ₂	13	23
VII.	6 ¹ / ₂	19 ¹ / ₂	57,33	7 ¹ / ₄	19 ¹ / ₃	56,84	9 ³ / ₄	19 ¹ / ₂	57,33	60	50	147,00	4	11	76
VIII.	5 ¹ / ₂	16 ¹ / ₂	48,51	6	16	47,04	8 ¹ / ₄	16 ¹ / ₂	48,51	50	40	117,60	3 ¹ / ₂	10	29
IX.	4	12	35,28	4 ¹ / ₂	12	35,28	6	12	35,28	40	30	88,20	3	8	82

Rõigi wiljatõugude hinnaks on 60 kopikat puuda päält arvesse pandud; ristit-heina hind on 20 kopikat puuda eest ja kartu lite hind 50 kopikat waka päält, misjuures järgmisi juhtmõtteid silmas on peetud.

Terwe tubermangu kohta maksma üleüldise hindamise-määrakirja kokkujeadmisel ei wõinud muidugi mitte kohalikka hindasid tähele panna, mis üfsifutes kohtades maksawad, waid aluseks tulewad need hinnad seada, mis müügi keskkohtades maksawad, kuna neist hindadest wõetud maha wõetakse. Tähtsamaks müügikohaks tuleb Riia linn arwata. Riias oliwad wiimse 10 aasta jooksul rahaministeriumi ametikkude teadete põhjal („Wenez ja wäljamaa tähtsamatel kaubaturgudel maksimate kaubahindade kogufiri 1890—1899“, Kaubanduse ja tööstuse departemangu wäljaanne 1900. a. Peterburis) puuda päält kopikates järgmised:

Aastad.	Rufis.	Raer.	Oder.
1890.	81,0	78,9	69,1
1891.	109,2	81,1	79,6
1892.	103,2	81,5	71,6
1893.	80,5	77,5	59,4
1894.	60,8	63,6	45,8
1895.	57,9	58,5	52,3
1896.	55,8	61,3	56,5
1897.	64,1	70,2	58,0
1898.	79,0	81,3	68,0
1899.	79,3	72,3	69,8

Gelpool tähendatud aastate hulgaft peab mõlemad aastad 1891 ja 1892 sellepärast wälja arwatama, et sellel ajal Liiwimaal makswad hinnad ijeäraliselt kõrged oliwad, sest et riigi sifemistes kubermangudes harufordne wiljaikaldus walitfes. Kui hinnad tähendatud aastate kohta kõrwale jätta ja sellejärele 8 aasta kohta keskmine määr wõtta, siis saadakse järgmised keskmised hinnad :

ruffi	kohta	. . . . .	69,8	fop.
kaera	"	. . . . .	70,5	"
odra	"	. . . . .	59,9	"

kõige kolme wiljatõuu kohta aga läbistikkü :
66,7 fopifat.

Tähendatud hindadest, mis Riia kohta saadud, wõetakse wedamise kulu järgmisel põhjal maha. Riia börsikomitee juures olewa raudtee asjade jaoskonna poolt antud teadete põhjal läks 1 puuda wilja wedu Riia-Bihkwa raudteel, wagunites 750 puuda kaupa jaates ühes lihamaksudega maksma :

Tartust	Riiga	. . . . .	9,50	fop.
Wõrust	"	. . . . .	9,13	"
Walgast	"	. . . . .	7,63	"
Wolmarist	"	. . . . .	5,87	"
Wõnnust	"	. . . . .	4,83	"

Kui arwesse kõige halwem kord panna, nimelt wilja wedamine Tartust Riiga, siis on hinnad weotkulude mahaarwamise järele järgmised:

ruffi	kohta	. . . . .	60,3	fop.
kaera	"	. . . . .	61,0	"
odra	"	. . . . .	50,4	"

ja kõige kolme wiljatõuu kohta 57,2 kop, ehk ümmargustes arvudes 60 kop. Wiljahinda 60 kopika pääle puuda eest arvata näib jeda rohkem põhjendatud olema, et rufis ifka kõige tähtsamaks saaduseks on, aga selle wilja kohta tehtud arwe näitabgi 60 kopikat puuda päält.

Ühe kartuli waka hind 50 kop. arwatakse järgmiselt ära.

Riia linna arwustiku-komisjoni teadete järele maksis keskmise häädufega kartuli wakk Riias :

1890. aastal	71 kop.	1896. aastal	55 kop.
1891.	" 90 "	1897.	" 61 "
1892.	" 92 "	1898.	" 95 "
1893.	" 82 "	1899.	" 110 "
1894.	" 57 "	1900.	" 96 "
1895.	" 65 "		

Kui meie ennemalt tähendatud põhjustel 1891. ja 1892. aasta hinnad ja 1899. a. hinna, mis halwa saagi pärast harufordselt kõrge, maha arwame, siis saame ühe kartuli waka keskmisjeks hinnaks Riias 73 kop. Raudtee weofulud Tartust Riiga teewad Riia börsikomitee juures olewa raudtee asjade jaoskonna teadete järele wagunites 750 puuda kaupa weo juures: 3,72 kop. puuda päält ehk, 3 puuta üheks wakaks arwates, 11 kop. waka päält, waguni täitmise ja tühendamise fulud arwamata. Sellepärast oleks ühe kartuli waka hind umbes 60 kop. Aga et maafondadest terwete wagunite kaupa kartulid Riiga harwa saadetakse wõi koguni üleüldse mitte ei saadeta, sest et kartulid juuremal arwul Liwiimaalt wälja ei weeta, siis ei tule weofulusid mitte terwete wagunite kaupa weo kohta alandatud weohindade järele üles arwata, waid

hinna järele, mida puuda weo päält makstakse; see hind on raudtee asjade jaostonna ülesandmise järele Tartust Riiga 8,44 kop. puuda ehk 25 kop. waka päält. Tähendatud weoraha mahaarvamise järele ülemal arwatud kestmisest waka hinnast, 73 kop., on lõpulik hind 48 kop. ehk ümmarguses arvus 50 kop. waka päält.

Seni oli jutt ainult wiljadest ja kartulitest, kui põllutöö pääsaadustest, ja ei pandud lina kasvatamist tähele. See asjalugu leiab küllalt seletust selles, et jääb linade kasvatamise asemel kartulid kasvatatakse, kus wiinaköögid töötama on jäetud. Ehk sissetulek linadest kartulite sissetulekuga selle poolest küll kokku ei käi, et linade üleüldise saagi väärtus kartulite üleüldise saagi väärtusest palju suurem on, lähewad lina harimise kulud kartulite wõtmise kuludest palju suuremaks, nii et selle ja teise saaduse puhast sissetulek üksteise lähedale tulewad. Selle juures on linahinnad nõnda muutunud, et linaharimist ülemal toodud puhta sissetuleku arwesse panna ei saadud, seda enam, et sel korral, kui linad arwesse oleksiwad wõetud, tarwis oleks olnud ühe ülemal tähendatud külwitorra wiljawaheldamist täiesti muuta, mis oma lord jälle puhta sissetuleku arwe selgust palju oleks rikkunud.

b. Sulud.

1. Sgaaastased sulase ja tema perekonna ülewälpidamise kulud, korter, küte, hõled ja karjamaa ühe lehma tarwis prii arwatud, ulatawad kuni 144 rublani, ja nimelt järgmise wäljaarvamise järele:

Hiawilja maa: 3 rubla, $\frac{1}{2}$ watamaad kartulimaad, põllu harimine ja wäetamine ühes arwatud, 10 rubla	13 r. — fop.
Willa ja linade pääle: 10 rbl., naha pääle: 5 rbl	15 " — "
12 waffa ruffid, 12 waffa niiju, 2 waffa erineid = 74 puuta, 60 fop. puut	44 " 40 "
5 puuta joola = 2 rubla, 3 puuta heeringaid = 9 rbl. 60 fop	11 " 60 "
Rõit perekonna rahalitud fulud	60 " — "
Kiiviiji on terve aasta tarw.	144 r. — fop.

Kui me arwame, et meesterahwas aastas
300 päewa ja naesterahwas 60 päewa tööd
teeb, siis tuleb päew 40 fop. maksma.

2. Jga-aastased tõöhobuse ülewalspidamise fulud, hobuse wäärtus 90 rubla ja keskmiisel arwul wiis hobusetööpäewa nädalas arwatud, on:	
182 $\frac{1}{2}$ puuta heinu, 20 fop. puut	36 r. 50 fop.
91 puuta faeru (j. o. 10 naela päewas).	54 " 60 "
Rautamine.	3 " 50 "
Talitamine 8 rbl., talli wal- gustamine 1 rbl	9 " — "
Riistade parandamine, kui ka fulutatud kapitali protsendid	3 " 40 "
90 rubla kapitalist 5 ^o / _o ja 15 ^o / _o nimetatud kapitalist kus- tutamise pääle.	18 " — "
	125 r. — fop.

Kii läheb hobusepäew, 250 tööpäewa juu-
res, 50 fop. maksma.

3. Põllu harimise, väetamise, kõigi põllusaaduste külwi, kokkupanemise ja peksmise kulud, põllu järgu järele, mitmesugustes suurustes, on allpool tähendatud viisil üles arvatud; töö on juhtivate põhjusmõtete järele ainult I., V. IX. järgu kohta säälсамас tähendatud külwikorra põhjal üles arvatud.

a. Põllu harimine. Mida kõrgem põllu järk on, seda hoolsamini tuleb teda harida; läbi-segi võib sellepärast pööradraga päewas harida I. järgu maad $1\frac{1}{2}$ wakamaad, V. järgu maad 2 wakamaad ja IX. järgu maad koguni $2\frac{1}{2}$ wakamaad. Äestamise juures võib ühe inimese kohta 3 hobusega 15 wakamaad päewas arvata, j. o. põllu kolmekordse äestamise juures võib 5 wakamaa pääle 1 inimene ja 3 hobust arvata. Seet et harida tuleb:

I. järgus:	künda	90 wakam.	ristikih. all olev
	äestada	100 "	põld ühes arvatud,
V. järgus:	künda	70 wakam.	
	äestada	80 "	ristikih. all olev
			põld ühes arvatud,
IX. järgus:	künda	40 "	ristikih. all olev
	äestada	50 "	põld ühes arvatud,

siis läheb tarwis I. järgus

künni pääle: 60 jala- ja 120 hobusepäewa,
 äestamise " : 20 " ja 60 "

---

 80 jala- ja 180 hobusepäewa,
 ja sellepärast 80×40 kop. = 32 rubla ja
 180×50 kop. = 90 rubla, kokku 122 rubla;

V. järgus

künni pääle: 35 jala- ja 70 hobusepäewa,
 äestamise " : 16 " " 48 "

---

 51 jala- ja 118 hobusepäewa,

ja sellepärast 51×40 kop. = 20 rubla 40 kop. ja
 118×50 kop. = 59 rubla, kofku 79 rbl. 40 kop.;

IX. järgus

künni pääle: 16 jala- ja 32 hobusepäewa,
 äestamiše " : 10 " " 30 "

26 jala- ja 62 hobusepäewa,

ja sellepärast 26×40 kop. = 10 rubla 40 kop.
 ja 62×50 kop. = 31 rubla, kofku 41 rbl. 40 kop.

b. Wäetamine, j. o. sõnniku wedu ja laotamine,
 umbes 25 kahehob. koorm. I. järg. 1 wakamaa p. arwatud,
 " 20 " " V. " 1 " " "
 " 15 " " IX. " 1 " " "

(mis loomatoidu ja hõlgede jaagiga kofku käiks),
 nõuaks 10 wakamaa wäetatava põllu pääle:

I. järg., I. ja VII. wäli: 34 jala- ja 32 hobusep.,
 V. " I. " VII. " : 28 " " 26 "
 IX. " I. " VII. " : 22 " " 19 "

j. o. ülemaltähendatud 9 külmikorra järele:

I. järgus 68 jala- ja 64 hobusep. = 59 r. 20 f.
 V. " 56 " " 52 " = 48 " 40 "
 IX. " 22 " " 19 " = 18 " 30 "

d. Külm ja seemendamine nõuaks:

10 wakam. wilja kohta 3 jala- ja 6 hobusep.
 10 " ristifheina " 2 " " 1 "
 10 " kartulite " " " " "

äestamine ja muldamine ühes arwatud:

36 " " 20 hobusep.,

nõnda lähewad need tööd maksma:

I. järgus 50 wakamaa wilja, 10
 w. ristifh., 10 w. kartuli põllu juu-
 res: 53 jala- ja 51 hobusepäewa 46 r. 70 f.

V. järgus 40 wakamaa wilja, 10 w. ristitih., 10 w. kartuli põllu juures: 50 jala ja 45 hobusepäewa 42 r. 50 f.

IX. järgus 30 wakamaa wilja, 10 w. ristitih. põllu juures: 11 jala ja 19 hobusepäewa . . . . . 13 r. 90 f.

e. Wilja kottupanemine ja äravedu wäljalt, seks tarwis minewad hobused ühes arwatud, ja kartuli wõtmine, ühes kuhjadesse panemiseega, nõuab, wiljade seisukorra pääle üffitutes põllu järkudes waadates, fulu 1 wakamaa kohta: terawiljade ja ristitih. kohta 2 rbl. 80 f. I. järgus, 2 rbl. V. järgus, 1 rbl. 20 fop. IX. järgus, kartulite kohta 12 rbl. I. järgus, 10 rbl. V. j., 8 r. IX. j., ja jellepärast masjavad need tööd: I. järgus

5 wilja, 2 ristitih. ja 1 kartuli wälja juures . . . . . 316 rubla.

V. järgus

4 wilja, 2 ristitih. ja 1 kartuli wälja juures . . . . . 220 rubla.

IX. järgus

3 wilja ja 2 ristitih. wälja juures . . . . . 60 rubla.

g. Wiljapeksmine. See fulu arwatakse määra järele, mis suurtes majapidamistes masinate üürimise juures wõetud on, nimelt 7 fop. pekstud wilja waka päält, mille juurde tööliste palk ja peksmise ja kuivatamise juures tarwis minewad puud lisatakse. Kui me wõtame, et päewas läbisegi 150 wakka terawilja ära pekstakse, ja nende 150 waka peksmise ning kuivatamise ja hõlgede ning wilja weo pääle

arvame: 30 jala- ja 6 hobusepäeva on 15 rubla ehk 10 fop. waka kohta ja 1½ jülda puid juurdeweega on 6 rubla ehk 4 fop. waka kohta, siis läheb aidas walmis wastumdetud wakk terawilja 21. fop maksma.

Et üleüldiseft sissetulekuft ülemal toodud tabeli järele ja tähendatud külwitorra tähelepanemise juures wiljajaaft on:

I. järgus.

10 wafam. rufiste päält	160 waffa
10 " otrade "	180 "
10 " faerte "	240 "
10 " otrade "	180 "
10 " faerte "	240 "
	<hr/>
	1000 waffa;

V. järgus.

10 wafam. rufiste päält	87,5 waffa
10 " faerte "	130 "
10 " otrade "	100 "
10 " faerte "	130 "
	<hr/>
	447,5 waffa;

IX. järgus.

10 wafam. rufiste päält	40 waffa
10 " faerte "	60 "
10 " f erte "	60 "
	<hr/>
	160 waffa,

siis on wilja fokkupanemise kulud:

		rbl.	fop.
I. järgus	1000 waka saagi juures	210	—
V. "	447,5 " " "	93	97
IX. "	160 " " "	33	60

4. Põllutööriistade, wanrite, regede jne. ostmiseks kulub 90 wakamaa juuruse põllupidamise pääle :

300 rubla	I. järgu	põllumaa	juures		
200	"	V.	"	"	"
100	"	IX.	"	"	"

misjuures tähendatud kapitali, kustutamise ehk parandamise protsendid 25% kapitali summast teewad: I. järk 75 rubla, V. järk 50 rubla ja IX. järk 25 rubla.

5. Hooned. Kui meie ütleme, et 90 wakamaad I. järgu põldu majapidamise hooneid 2400 rubla eest nõuawad, siis on töõjõuu wäiksema kulutamise, wäiksema loomade arwu ja wäiksemate lõikuste järele V. järgu tarwis 1600 rublast ja IX. järgu tarwis ainult 800 rublast küllalt. Majapidamist koormawateks iga-aastas- teks parandamise, uute hoonete ehitamise ja finni- tamise kuludeks arwatakse 5 protsenti kapitali wäärtusest, sellepärast on nad

I. järgu	juures	120	rubla
V.	"	80	"
IX.	"	40	"

Tähendus : Käesolewa päätüki algusel seisab üleüldise sissetuleku ülewaates karjamaa sissetuleku juures: „Rubla des- jatinilt“, peab aga seisma: „Rubla waka- maalt.“

d. Puhas jissetulek.

1. Majapidamine I. järgu põlluga.

Külvikord.						Sissetulek.	
10	wakam. feja					—	
10	" ruffid	= 160 wakka	= 480 puuta	ruffid	à 60 fop.	288 r.	— fop.
10	" ristikh.	= —	= 1100	" ristikh.	" 20 "	220 "	— "
10	" "	= —	= 1100	" "	" 20 "	220 "	— "
10	" otre	= 180 wakka	= 480	" otre	" 60 "	288 "	— "
10	" faeru	= 240 "	= 480	" faeru	" 60 "	288 "	— "
10	" kartulid	= 1200 "	kartulid	—	— " 50 "	600 "	— "
10	" otre	= 180 "	= 480	" otre	" 60 "	288 "	— "
10	" faeru	= 240 "	= 480	" faeru	" 60 "	288 "	— "
						<hr/> Kofku . . . 2480 r. — fop.	

	Kulu.
Harimine	122 r. — kop.
Wäetamine.	59 " 20 "
Külv ja seemendamise . . .	46 " 70 "
Lõikus ja äravedu wäljalt .	316 " — "
Peetamine	210 " — "
	<hr/>
	753 r. 90 kop.

Kõiksugu te wäikeste tööde
pääle, nagu: umbrohtude
fitumise, kraawide puhas-
tamise, kiwide ärakoristamise,
teede puhastamise jne. pääle
antakse 10% otsekohesest
majapidamise kuludest wälja 75 rbl. 39 kop.

Seemet läheb tarwis: 12,5
wafka ruffid, 25 wafka otre,
40 wafka kaeru, kofku
184 puuta, 60 kop. puut,
200 wafka kartulid, 50 kop.
puut, ja 5 puuta ristif-
heina seemet, 8 r. puut 250 rbl. 40 kop.

Walitsemine ja järelwaata- mine.	120 " — "
	<hr/>
	1199 rbl. 69 kop.

Inwentar — 300 rubla, sellest
summast 25% (II, 4) . . . 75 rbl. — kop.

Hooned — 2400 rubla, sellest
summast 5% (II, 5). . . 120 " — "

Küte sulaste tarwis, koju
muretsemisega: 10 sülda
puid, 350 kop. süld, ja 20
sülda hagu, 75 kop. süld . 50 " — "

Arst, walgustus, forstnapühkija	20	rbl.	—	kop.
5% talituskapitalist, kõigi kulude kolmandast osast (490)	24	"	50	"

Kulude summa 1489 rbl. 19 kop.

Viimase summa mahaarvamise järele 2480 rublast saame 990 rubla 81 kop. kop., järjekult on I. järgus ühe wafama puhas sissetulek 11 rubla 1 kop.

	Kulu :	
Harimine (w. ülemaal)	79	rbl. 40 fop.
Wäetamine	48	" 40 "
Külv ja seemendamine	42	" 50 "
Lõikus ja äravedu wäljalt	220	" — "
Peksmine	93	" 97 "
	<hr/>	
	484	rbl. 27 fop.

Kõitsuguste wäikeste tööde pääle 10 % otsekohestest majapidamise kuludest	48	rbl. 43 fop.
Seemet läheb tarwis: 12,5 wakka rukkid, 12,5 wakka otre, 40 wakka kaeru, kofku 150,8 puuta, 60 fop. puut, 200 w. kartulid à 50 f. ja 5 p. ristikheina seemet à 7 r.	225	" 48 "
Walitsem. ja järelwaatamine	80	" — "
Inventar 200 r., sellest sum- mast 25% (II, 4)	50	" — "
Hooned 1600 r., sellest sum- mast 5% (II, 4)	80	" — "
Küte julaste tarwis, koku muretsemisega: 5 f. puid à 3 r. 50 f. ja 15 fülda hagu à 75 f.	28	" 75 "
Arst, walgustus, korstnapühkija 5% talituskapitalist, kõigi kulude (335) kolmandast osast	16	" 75 "

Kulude summa 1023 rbl. 68 fop.

Eisjetuleku " 1359 " 46 "

Sellep. V. järgus puhas fisset. 335 rbl. 78. fop.
f. o. ühe wakamaa fissetulek on 3 rbl. 73 fop.

3. Majapidamine IX. järgu põlluga:

Rülmiford	Sisjetulek
10 w. teja	—
10 „ ruffid = 40 w. = 120 p. ruffid à 60	72 r. — f.
10 „ ristikh. = 300 „ ristikh. à 20	60 „ — „
10 „ „ = 300 „ „ à 20	60 „ — „
10 „ karjamaad	à 3 r. 30 „ — „
10 „ „	à 3 r. 30 „ — „
10 „ „	à 3 r. 30 „ — „
10 „ faeru = 60 w. = 120 p. faeru à 60	72 „ — „
10 „ „ = 60 „ = 120 p. „ à 60	72 „ — „

Sisjetuleku summa 426 r. — f.

	Rulu
Harimine	41 rbl. 40 kop.
Wäetamine	18 „ 30 „
Rülm ja seemendamine . .	13 „ 90 „
Lõikus ja äravedu wäljalt .	60 „ — „
Peksmine	33 „ 60 „

167 rbl. 20 kop.

Rõõksuguste wäikeste tööde päält 10 ⁰ / ₀ otsekohesest majapidamise kuludest . .	16 „ 72 „
Seemet läheb tarwis: 12,5 wafka ruffid ja 40 wafka faeru, kokku 117,5 puuta à 60 kop. ja 5 puuta ristikhaina seemet à 6 rbl.	100 rbl. 50 kop.
Walitsemine ja järelewaatam.	44 „ — „
Inventar 100 rbl., sellest summast 25 ⁰ / ₀ (II, 4) . .	25 „ — „
Hooned 800 rbl., sellest sum- mast 5 ⁰ / ₀ (II, 4)	40 „ — „

Kütte sulaste tarwis, koju muretsemisega: 2 jülda puid à 3 r. 50 f. ja 5 jülda hagu à 75 f.	10 rbl. 75 kop.
Arst, walgustus, forstnapühkija	6 " — "
5 ⁰ / ₀ talituskapitalist, kõigi fulude kolmandast osast (135)	6 " 75 "

Kulude summa 416 rbl. 92 kop.

Mii siis on IX. järgus puhas sissetulek 9 rbl. 8 kop., s. o. 10 kop. ühe wakamaa päält.

Sellepärast wõib määrata:

I. järgu põllu puhast sisset.	11 r.	1 f.	pääle
V. " " " "	3 "	72 "	" "
IX. " " " "	— "	10 "	" "

Kui me tähendatud juhtmõtete järele ülesarwatud puhast sissetulekut 25⁰/₀ wõrra hindamise-wäärtuse määramiseks wähendame, siis saame:

I. järgus	11 r.	1 f.	— 25 ⁰ / ₀ ehk	2 r. 75 f.	= 8 r. 26 f.
V. " "	3 "	72 "	— 25 ⁰ / ₀ " —	93 "	= 2 " 79 "
IX. " "	— "	10 "	— 25 ⁰ / ₀ " —	2 ¹ / ₂ "	= — " 7 ¹ / ₂ "

Ümmarguses arwus:

8 r.	20 f.
2 "	80 "
— "	10 "

Nende põllujärgude hindamise-wäärtus, mis I. ning V., V. ning IX. järgude wahel, on umbkaudu ülesarwatud, misjuures jeda äranägemise pääl põhjendatud asjalugu silmas peeti, et puhas sissetulek maapinna järgude wiljasaagiga ühtewiisi ei tõuse ega lange, waid et maapinna wõim, puhast sissetulekut anda, rutemini kaswab,

fui põllumaa hääbus. Seda nähtust seletatakse sellega, et üfsikute maapinna järkude majapidamise kulud osalt üheks ja seksjamaks jääwad, osalt weiditese haawal kaswawad, kuna aga kõrgemate järkude üleüldine wiljasaak kiiremini kaswab. Et ülemal toodud juhtmõtete järele käia, on põllu V. ehk keskmise järgu hindamise-wäärtus (2 rbl. 80 kop.) aluseks wõetud, mille järele iga kõrgema ja madalama järgu puhul sissetulek ära on arwatud; selle juures on aramääratud ülemat (I. järk 8 rbl. 20 kop) ja alamat (IX. järk = 10 kop.) piiri tähele pandud. Tähenndatud juhtmõtete põhjal ülesarvamise järele saame:

I.	j.	hind.-wäärt.	8	r	20	ƒ.	wakam.	p.)	} wähe = 90 ƒ. I r. 50 ƒ.
II.	"	"	6	"	70	"	"	"	
III.	"	"	5	"	20	"	"	"	
IV.	"	"	3	"	70	"	"	"	
V.	"	"	2	"	80	"	"	"	
VI.	"	"	1	"	90	"	"	"	
VII.	"	"	1	"	30	"	"	"	
VIII.	"	"	—	"	70	"	"	"	
IX.	"	"	—	"	10	"	"	"	

Et maksu maksjate wastu omawoli wõimalust kaotada ja et hindamine wõimalikult farmapäälne oleks, on iga üheksa järgu hindamise määr kahte alamasse liiki jaotatud selle korra tarwis, kui maad, mis hinnata tuleb, wastuwaidlemata mitte ühe järgu alla nendest üheksast arwata ei saa, waid ta aga ühe kõrgwalgeisema alama wõi ülema järgu alla käib. Selle järele sai järgmine järkudesse jaotamise tabel, mis wõimalikuks teeb ka pisikesi wahesid põllumaa järkude hindamise poolest tähele panna.

ülesildine jaaf.	Hindam. väärt. wakam. päält.	Wäge.
I. järk 15 ja rohkem w.	a. 8 r. 20 f.	50
	b. 7 " 70 "	50
	d. 7 " 20 "	50
II. järk 13—15 waffa	a. 6 " 70 "	50
	b. 6 " 20 "	50
	d. 5 " 70 "	50
III. järk 11—13 waffa	a. 5 " 20 "	50
	b. 4 " 70 "	50
	d. 4 " 20 "	50
IV. järk 9 ¹ / ₂ —11 waffa	a. 3 " 70 "	50
	b. 3 " 40 "	30
	d. 3 " 10 "	30
V. järk 8—9 ¹ / ₂ waffa	a. 2 " 80 "	30
	b. 2 " 50 "	30
	d. 2 " 20 "	30
VI. järk 7—8 waffa	a. 1 " 90 "	30
	b. 1 " 70 "	20
	d. 1 " 50 "	20
VII. järk 6—7 waffa	a. 1 " 30 "	20
	b. 1 " 10 "	20
	d. — " 90 "	20
VIII. järk 5—6 waffa	a. — " 70 "	20
	b. — " 50 "	20
	d. — " 30 "	20
IX. järk vähem kui 5 waffa	— " 10 "	20

Magu eelseiswast tabelist näha, on keskmine järku hindamise-wäärtus (8 r. 20 f., 6 r. 70 f. jne.) alamatesse liitidesse jaotamise juures wäär- tuse ülemaks piiriks wõetud, et mahu-wäärtus mitte liig suureks progressioniks ei kaswaks.

II. Heinamaad.

1. Järgu-jaotus.

a. Kõige parem hein: pea ainuüksi kõige paremad loomatoidu taimed, nagu kasteheinad ja kaunarohud.

b. Keskmise hein: kasteheinad, kaunarohud hapukate rohtudega, cyperaceae ja muud taimed, mis omaduse poolest selle jarnased on.

d Halb hein: pea ainuüksi hapukad rohud, cyperaceae ja muud taimed, mis omaduse poolest selle jarnased.

I. järk. üleüld. heinasaak wafam.	60	puuta ja enam.
II. " " " "	50—60	" " "
III. " " " "	40—50	" " "
IV. " " " "	30—40	" " "
V. järk. üleüld. heinasaak wafam.	20—30	puuta ja enam.
VI. " " " "	10—20	" " "
VII. " " " "	10	" " wäh.

Seletused: Järgu ülewaade ehk tabel heinamaade kohta jaotab heinamaad loomatoidu taimede saagi järele 7 järku, millest igauks heina hädust mööda 3 uude osajärku langeb. Pinnaomadusi kirjeldada, mille pääle põllupinna järgu-jaotusel iseäralikku rõhku on pandud, ei ole heinamaade jaoks mitte tarwis, sest et heinamaadel kasvavad taimed pinnaomaduste kohta maatundlikest kui ka looduslikest ehk wiisikalistest küljest tarwilikul möödul selgust annavad. Iseäranis tähtsad on heinamaade hindamiseks nende seisju kõrgus, kallatus jne. selle poolest, et selle järele niiskuse olud kujunewad. Niiskuse hääde ja halbade olude mõju kujutawad aga niidetawate rohtude omadus ja rohtus nõnda selgesti, et järgu-jaotuse ülewaatesse heinamaa seisju kohta teateid üles panna mitte iseäralikult tarwis ei ole.

2. Hindamise määrafiri.

	a. Kõige parem hein.		b. keskmise hein.		d. Halb hein.	
	wafamaalt.	desjatiniit.	wafamaalt.	desjatiniit.	wafamaalt.	desjatiniit.
I.	järf 8 r. 20 f. =	24 r. 11 f.	5 r. 25 f. =	15 r. 44 f.	2 r. 35 f. =	6 r. 91 f.
II.	" 6 " 50 " =	19 " 11 "	4 " 10 " =	12 " 5 "	1 " 60 " =	4 " 70 "
III.	" 5 " — " =	14 " 70 "	3 " — " =	8 " 82 "	1 " — " =	2 " 94 "
IV.	" 3 " 70 " =	10 " 88 "	2 " 10 " =	6 " 17 "	— " 50 " =	1 " 47 "
V.	" 2 " 50 " =	7 " 35 "	1 " 35 " =	3 " 97 "	— " 20 " =	— " 59 "
VI.	" 1 " 50 " =	4 " 41 "	— " 80 " =	2 " 35 "	— " 10 " =	— " 29 "
VII.	" — " 95 " =	2 " 79 "	— " 50 " =	1 " 47 "	— " 5 " =	— " 15 "

Seletused: Kõige paremate heinte hinnaks on 1 kaalu päält 2 rubla arvatud, misjuures mitte seda hinda silmas ei ole peetud, mis heinad turul maksasivad, vaid ainult seda, mis nemad oma majapidamises väärt on. Hinna äraarvamise põhjaks turuhindasid panna ei oleks selle poolest mitte õige, et heinte omadus enamasti ikka rohkem lahku läheb, kui wiljasaaduste omadus, misjuures turuhindade järele mitte otsust ei saa teha, misjuures omadusega heinte eest neid võetakse. Et sellekohaseid katseid mööda kõige parema heina vahetord keskmise ja halva vastu niisama on kui 2: 1^{1/2}: 1, siis saadakse järgmised hinnad:

1 kaal	=	10 puuta kõige parem. heinu	2 r.	—	f. ehk puut	20 f.
1 "		keskmisi	"	1 "	50 "	" " " 15 "
1 "		halbu	"	1 "	" "	" " " 10 "

Heinategemise kulusid saab palju lihtsamalt ära arvata, kui wiljakoristamise kulusid, selle pääle vaadates, et heinamaid mitte täielikult ei harita ja alati ei rammutata. Neid kulusid võib ainuüksi heina saagi rohkuse kohta käivate teadete põhjal üles arvata, ilma et heina häduse pääle vaadataks, sest kaalu kõige paremate heinte kättesaamine nõuab ju niisama palju tööd, kui kaalu kõige halvemate heinte kokkupanemine võtaks. Selpool tähendatud äraarvamiste põhjal näitab lubatud olevat heinamaa pidamise kulusid selle järele üles arvata, kui suur üleüldine jaak on, misjuures need kulud keskmise heina väärtusega võrreldes protsendi järele heinamaa madalamatel järkudel suuremad on kui heinamaa kõrgematel järkudel.

Tõhiste olude järele, mis katselise järgu-
jaotuse juures õiged olema on leitud, on heina-
tegemise kulud:

I. järgul	40 ⁰ / ₀	} keskmise hinna väärtusest.
II. "	45 ⁰ / ₀	
III. "	50 ⁰ / ₀	
IV. "	55 ⁰ / ₀	
V. "	60 ⁰ / ₀	
VI. "	60 ⁰ / ₀	
VII. "	65 ⁰ / ₀	

Kui selle järele keskmise heina väärtus
ülemal tähendatud põhjal 1 rubla 50 kopika
pääle arvata ja heinamaade üleüldise sisse-
tuleku kohta valmistatud järgu-ülewaadet silmas
pidada, siis jaadakse keskmisel määral heina-
tegemise kulusid:

I. järgul	3 rubla	90 kop.
II. "	3	71 "
III. "	3	38 "
IV. "	2	89 "
V. "	2	25 "
VI. "	1	35 "
VII. "	—	97 "

Selle viisi järele, mille järele hindamise-
määrakiri kümnismaa järkude jaoks on valmis-
tatud, tuleks põhjusemõttelikult ka heinamaade
puhta sissetuleku suurusst 25⁰/₀ võrra alandada,
et hindamise- ehk maamaksu-väärtust ära mää-
rata. Kuid heinamaade juures ei ole tarvis
väärtust 25⁰/₀ osa alandada, sest et heinamaade
pidamine mitte nii väga mitmekesiste ja muut-
likkude mõjude all ei ole, kui põllu tarvitamine,

pääasjalikult aga sellepärast, et wiljahinnad üldiselt langema kippuvad, kuna heinamaade saaduste hinnad ennem kõrgemaks tõusta püüavad. Selle pääle waadates saab sellest küll, kui heinamaade puhta sissetuleku suurus 10% võrd alandada.

Ülemal tähendatud põhjusemõtete järele saadakse heinamaade hindamise-väärtuse kohta järgmised arvud:

1	puut kõige paremaid heinu	20	fop.
1	" keskmiisi	"	15 "
1	" halbu	"	10 "

Jårt	illeküldine		Seinateg.		Puhas		Sindamise		linnarg.	
	kaalu	füsetulef.	fütu.	füset.	wäartus.	füset.	wäartus.	füset.	füset.	arv.
I. a.	= 6 ¹ / ₂	= 65 pd. 20 f. pt.	= 13 r. — f.	= 3 r. 90 f.	= 9 r. 10 f.	= 10 ⁰ / ₀	= 8 r. 19 f.	= 8 r. 20 f.		
I. b.	= 6 ¹ / ₂	" = 65 " 15 " "	= 9 " 75 "	= 3 " 90 "	= 5 " 85 "	= 10 ⁰ / ₀	= 5 " 26 "	= 5 " 25 "		
I. d.	= 6 ¹ / ₂	" = 65 " 10 " "	= 6 " 50 "	= 3 " 90 "	= 2 " 60 "	= 10 ⁰ / ₀	= 2 " 34 "	= 2 " 35 "		
II. a.	= 5 ¹ / ₂	" = 55 " 20 " "	= 11 " — "	= 3 " 71 "	= 7 " 29 "	= 10 ⁰ / ₀	= 6 " 56 "	= 6 " 50 "		
II. b.	= 5 ¹ / ₂	" = 55 " 15 " "	= 8 " 25 "	= 3 " 71 "	= 4 " 54 "	= 10 ⁰ / ₀	= 4 " 09 "	= 4 " 10 "		
II. d.	= 5 ¹ / ₂	" = 55 " 10 " "	= 5 " 50 "	= 3 " 71 "	= 1 " 79 "	= 10 ⁰ / ₀	= 1 " 61 "	= 1 " 60 "		
III. a.	= 4 ¹ / ₂	" = 45 " 20 " "	= 9 " — "	= 3 " 38 "	= 5 " 62 "	= 10 ⁰ / ₀	= 5 " 06 "	= 5 " — "		
III. b.	= 4 ¹ / ₂	" = 45 " 15 " "	= 6 " 75 "	= 3 " 38 "	= 3 " 37 "	= 10 ⁰ / ₀	= 3 " 03 "	= 3 " — "		
III. d.	= 4 ¹ / ₂	" = 45 " 10 " "	= 4 " 50 "	= 3 " 38 "	= 1 " 12 "	= 10 ⁰ / ₀	= 1 " 07 "	= 1 " — "		
IV. a.	= 3 ¹ / ₂	" = 35 " 20 " "	= 7 " — "	= 2 " 89 "	= 4 " 11 "	= 10 ⁰ / ₀	= 3 " 70 "	= 3 " 70 "		
IV. b.	= 3 ¹ / ₂	" = 35 " 15 " "	= 5 " 25 "	= 2 " 89 "	= 2 " 36 "	= 10 ⁰ / ₀	= 2 " 12 "	= 2 " 10 "		
IV. d.	= 3 ¹ / ₂	" = 35 " 10 " "	= 3 " 50 "	= 2 " 89 "	= 0 " 61 "	= 10 ⁰ / ₀	= 0 " 55 "	= 0 " 50 "		
V. a.	= 2 ¹ / ₂	" = 25 " 20 " "	= 5 " — "	= 2 " 25 "	= 2 " 75 "	= 10 ⁰ / ₀	= 2 " 47 "	= 2 " 50 "		
V. b.	= 2 ¹ / ₂	" = 25 " 15 " "	= 3 " 75 "	= 2 " 25 "	= 1 " 50 "	= 10 ⁰ / ₀	= 1 " 35 "	= 1 " 35 "		
V. d.	= 2 ¹ / ₂	" = 25 " 10 " "	= 2 " 50 "	= 2 " 25 "	= 0 " 25 "	= 10 ⁰ / ₀	= 0 " 22 "	= 0 " 20 "		
VI. a.	= 1 ¹ / ₂	" = 15 " 20 " "	= 3 " — "	= 1 " 35 "	= 1 " 65 "	= 10 ⁰ / ₀	= 1 " 48 "	= 1 " 50 "		
VI. b.	= 1 ¹ / ₂	" = 15 " 15 " "	= 2 " 25 "	= 1 " 35 "	= 0 " 90 "	= 10 ⁰ / ₀	= 0 " 81 "	= 0 " 80 "		
VI. d.	= 1 ¹ / ₂	" = 15 " 10 " "	= 1 " 50 "	= 1 " 35 "	= 0 " 15 "	= 10 ⁰ / ₀	= 0 " 13 "	= 0 " 10 "		
VII. a.	= 1	" = 10 " 20 " "	= 2 " — "	= 0 " 97 "	= 1 " 03 "	= 10 ⁰ / ₀	= 0 " 93 "	= 0 " 95 "		
VII. b.	= 1	" = 10 " 15 " "	= 1 " 50 "	= 0 " 97 "	= 0 " 53 "	= 10 ⁰ / ₀	= 0 " 48 "	= 0 " 50 "		
VII. d.	= 1	" = 10 " 10 " "	= 1 " — "	= 0 " 97 "	= 0 " 03 "	= 10 ⁰ / ₀	= 0 " 03 "	= 0 " 05 "		

III. Karjamaad.

1. Järgu=jaotus.

I. järk: Tihedalt ärakaswanud rohu=laaned, ühes arwatud ka need, mis puude ja põõsastega kaetult kariloomade jaoks sündjat toitu annavad, kui sarnased laaned mitte metsja hulka ei lange ehk oma saagi poolest heinamaade alla ei käi.

II. järk: Natuke sookad karjamaad kariloomade ja kuiwad karjamaad lammaste jaoks, mis ka puude ja põõsastega ära on kaswanud, niipalju kui neid metsjade hulka ei tule arwata.

III. järk: Rohulaaned ja sood, niipalju kui neid mitte nõmmede hulka ei tule arwata.

Seletused. Järgu=ülewaade karjamaade kohta jaotab niisugused rohulaaned, mida mitte enam heinaniitmiseks ei saa tarvitada, mis aga siiski veel karjamaaks sünniwad, omaduse ehk häduse järele 3 järku, misjuures loomatoidu=taimede üleüldist saaki mitte arwudes üles ei anta, sest see saak on enamasti nii väike, et teda ligikaudugi üles arwata wõimata on.

2. Hindamise määrakiri.

	wakamaalt.	desjatinist.
I. järk	40 kop.	1 rbl. 18 kop.
II. "	20 "	— " 59 "
III. "	10 "	— " 29 "

Seletused. Karjamaade hindamise wäärtuse ülesarwamisel oleks tulnud põhjus= määruseks wähese wäärtusega loomatoidu=taimede üleüldist saaki wõtta, kuid karjamaade üleüldist sisetulekut ei saa eelseiswate seletuste järele mitte arwudes üles anda; et seejuures heina= tegemise kulufid mitte maha arwata ei saa, siis

näitab jellest küllalt olewat, I. järgu karjamaade väärtust 40% pääle VII. järgu a osajärgu hindamise-väärtusest, s. o. 40 kopika pääle määrata, ja karjamaade kahe järgmise järgu hindamise-väärtuseks 20 ja 10 kopikat arvata.

B. Metsade hindamine.

1. Järgu-jaotus.

a. Väenna mets.

Puude keskmine kõrgus:

	1. järk.	2. järk.	3. järk.	4. järk.	5. järk.
10 aastal	11 jlg.	9 jlg.	7 jlg.	5 jlg.	4 jlg.
20	28	24	17	14	12
30	43	37	29	24	20
40	55	48	39	32	27
50	65	57	47	39	33
60	73	64	54	45	38
70	80	70	60	50	42
80	86	75	65	55	46
90	91	80	70	59	50
100	95	84	74	63	53
110	99	88	78	66	56
120	102	91	81	68	—
130	104	94	84	—	—
140	106	96	—	—	—

P i n d :

enamalt jaolt
värste savi-
tas liiv,
värste liiv
savika alus-
põhjaga,
värste müs-
tanull. liiv.

värste müsta-
mullatas liiv.

värste müsta-
mullatas liiv.

tuip liiv, värste
jootas pind.

mürg. soo, tuis-
tav liiv, kivitas
pind.

P i n n a k a t e :

kaasteheina ehk
mageda rohu
tõud, hiireher-
ne, nõges ja
jellefarnased
väheste hää-
dufega rohud.

lehtine sammal,
kaasteheina tõud.

lehtine sammal,
loppkatas jänela-
luga.

marjakeinab,
lataheit.

põrosammal,
phragmites
sphagnum.

b. Kuuse mets.

Puude keskmine kõrgus:

	1. järf.	2. järf.	3. järf.	4. järf.	5. järf.
10 aastal	8 jlg.	6 jlg.	4 jlg.	3 jlg.	2 jlg.
20 "	21 "	15 "	10 "	7 "	5 "
30 "	36 "	27 "	20 "	14 "	9 "
40 "	52 "	41 "	31 "	22 "	14 "
50 "	67 "	54 "	43 "	32 "	20 "
60 "	79 "	65 "	53 "	41 "	26 "
70 "	88 "	74 "	61 "	48 "	31 "
80 "	96 "	81 "	68 "	54 "	36 "
90 "	103 "	87 "	74 "	59 "	39 "
100 "	109 "	92 "	79 "	63 "	40 "
110 "	113 "	96 "	83 "	66 "	40 "
120 "	116 "	99 "	86 "	69 "	— "
130 "	118 "	102 "	89 "	— "	— "
140 "	120 "	104 "	— "	— "	— "

Pind:

muustamullatas

savi.

muustamullatas

savi.

märste liiv, lii-
waga segatud savi.märste sookas
pind, tüüp liiv.mürg sookas liiv
ja soo.

Pinnafate:

m. rohud, wabar-
nad, hiteherne, nõ-
geded ja wäheste
wäartuluga rohud.m. rohud, lehtne
sammal.muistikad, lehtne
sammal.palukad, nõlghelin
(cyperacea).sinitad,
sphagnum.

d. Lehtpuu tõund.

Puude keskmine kõrgus:

	1. järf.	2. järf.	3. järf.
10 a.	15 jalga	12 jalga	9 jalga
20 "	31 "	26 "	20 "
30 "	43 "	36 "	29 "
40 "	54 "	45 "	36 "

	1. järf.	2. järf.	3. järf.
50 a.	63 jalga	52 jalga	41 jalga
60 "	71 "	58 "	45 "
70 "	78 "	63 "	48 "
80 "	84 "	67 "	50 "
90 "	89 "	70 "	51 "

P i n d :

mustamullakas fawi, kõige parem lehemuld.	wärste liiv, kuuw fawi, värste soo- tas pind.	märg fawi, niiske sookas pind.
---	---	-----------------------------------

P i n n a k a t e :

m. rohud, wabar= nad, hõreherne, nõ- gesed ja sellejarna- led wähele wäär- tusega rohud.	leheline sammal, teelehed.	hapud rohud, tur- ba sammal, marja rohud.
--	-------------------------------	---

2. Hindamise määratiri.

a. Wänd.

	1. järf.		2. järf.		3. järf.	
	wafam. r. t.	desjat. r. t.	wafam. r. t.	desjat. r. t.	wafam. r. t.	desjat. r. t.
Siina liif.	2 96 = 8 71	1 77 = 5 20	— 95 = 2 78			
1.	2 44 = 7 17	1 46 = 4 28	— 78 = 2 29			
2.	1 91 = 5 63	1 14 = 3 36	— 61 = 1 80			
3.	1 39 = 4 9	— 83 = 2 44	— 45 = 1 31			
4.	— 87 = 2 55	— 52 = 1 52	— 28 = — 82			

	4. järf.		5. järf.	
	wafam. r. t.	desjat. r. t.	wafam. r. t.	desjat. r. t.
Siina liif.	— 41 = 1 20	— 10 = — 30		
1.	— 34 = — 99	— 9 = — 25		
2.	— 27 = — 78	— 7 = — 20		
3.	— 19 = — 57	— 5 = — 15		
4.	— 12 = — 36	— 3 = — 10		

b. Suufl.

	1. järf.		2. järf.		3. järf.	
	wafam. r. t.	desjat. r. t.	wafam. r. t.	desjat. r. t.	wafam. r. t.	desjat. r. t.
1.	3 53 = 10 38	2 4 = 6 —	— 98 = 2 88			
2.	2 87 = 8 43	1 66 = 4 87	— 80 = 2 34			
3.	2 20 = 6 48	1 28 = 3 75	— 61 = 1 80			
4.	1 54 = 4 53	— 89 = 2 62	— 43 = 1 26			
5.	— 88 = 2 58	— 51 = 1 50	— 24 = — 72			

	4. järk.				5. järk.					
	wafam.		besjat.		wafam.		besjat.			
	r.	f.	r.	f.	r.	f.	r.	f.		
1.	—	34	=	1	1	—	6	=	—	19
2.	—	28	=	—	82	—	5	=	—	16
3.	—	21	=	—	63	—	4	=	—	12
4.	—	15	=	—	44	—	3	=	—	9
5.	—	9	=	—	25	—	2	=	—	5

d. Lehtpuude tõund.

	r.	f.	=	r.	f.	=	r.	f.	=	r.	f.	=	r.	f.	=	r.	f.
1.	1	61	=	4	72	=	—	92	=	2	70	=	—	41	=	1	21
2.	1	25	=	3	67	=	—	71	=	2	10	=	—	32	=	—	94
3.	—	89	=	2	62	=	—	51	=	1	50	=	—	23	=	—	67
4.	—	53	=	1	57	=	—	31	=	—	90	=	—	14	=	—	40
5.	—	18	=	—	52	=	—	10	=	—	30	=	—	4	=	—	13

Seletused 1 ja 2 juurde. 4. juuni 1901. a. hindamise-seaduse 19. paragrahwi järele arvatakse metsade puhta fisisjetuleku juurus sel teel üles, et metsad oma kasvamise pinna sigiduse ja oma puude tõugude järele teatava arvu osajärkudesse jaotatakse. Metsade jaotus 5 järku ofaspuude ja 3 järku lehtpuude kohta on nii üleüldiselt tarwitusele wõetud ja Liiwimaal igas kohas nõnda tarwitatud, et seda jaotust ka maksu-wõttelise hindamise otstarbete kohta alale jätta wäga soowitaw on. Neil järkudel, mida pinna-hääduseks kutsutakse, tuleb tundemärgiks kõige päält puude keskmiist kõrgust pidada, milleni sellekohased kasvupuud teatavas wanaduses ulatavad. Teisiks kujutab maapinna häädust paljale silmale nähtaw ja puude kogu kohta mõjuw pinna kokkusead ja selle wiimise tundemärgiga käskäes käiw maapinna kate. Olgu küll, et neid kaht wiimast tundemärki mitte nii kindlaks ei wõi arvata, sest et nende järele ainult puude juurdekaswu kohta otsust wõib teha, kuna juurde-kaswu puude keskmise kõrguse järele otse-

kohe ära võib mõõta, siis on need tundemärgid ometi tarvilikkudeks abinõudeks niisuguste metsjade järgu-jaotusel, mis paljaks on raiutud ehk aga alla 10 aastast noort metsa kannavad. Järgu-ülewaade, milles kõik maapinna hääduste astmed üleval on, kõige vähematest, mis kogu ni vähe puhast sissetulekut annavad, kuni kõige kõrgemateni, on meie maal 30 aasta jooksul tehtud katsete põhjal valmistatud.

Mis išeäraliku tähelepanemise vääriliste puutõugude arvusse puutub, siis näitab sellepoolest otstarbekohane olema mäna, kuuse ja lehtpuudega leppida, sest et mänd, kuusk ja lehtpuud maadel kasvavad, mis tuntavalt üksteisest lahku lähewad, kuna mitmesuguste lehtpuude wahel maapinna poolest tuntawat lahkuminekut olemas ei ole.

Puhta sissetuleku ülesarvamine hindamise määratirja valmistamiseks sündis järgmiselt: Seaduse 19. paragrahwi põhjal pandi teatavas hulgas suuremates metsjades (17 kroonu- ja 60 era-metsas) liiwimaal järel-uurimised selle kohta toime, kui palju metsapuud mitmesuguste järkude metsapinnal tema häädust mööda juurde kasvavad. Neist teadetest jaadi järgmine keskmise määr selle kohta, kui juur enamat 3 tolli jämeduse metsa aastane sissetulek — puude rohkuje järele — on.

M ä n d

80 aastajel raiumise-korral.

Metsapinna hääduse	sissetulek laastamisest	sissetulek waheraiumisest
I. järk.	108	51
II. "	90	39
III. "	72	27
IV. "	54	15
V. "	36	3

A u u s t

80 aastasel raiumise-korral.

Metsapinna häädufe	fisjetulek laastamijest	fisjetulek waheraiumijest
I. järk.	132	36
II. "	105	27
III. "	78	18
IV. "	51	9
V. "	24	—

Lehtpuud

40 aastasel raiumise-korral.

Metsapinna häädufe	fisjetulek laastamijest	180
I. järk.		
II. "	"	135
III. "	"	90

40 aastasel raiumise-korral ei anna lehtpuu mets waheraiumijest mitte iseäralikku tulu, sest see langeb laastamijest saadava fisjetulekuga kokku.

Rahalise fisjetuleku ülesarvamine sündis järgmiselt :

Männametsa juures on 80 aastasel raiumise-korral laastamisel saadud puude hulgas :

ehitusepuud (enamasti 8 tolli läbi mõõda 24 j. pit.)	1. järk.	II. j.	III. j.	IV.	V. j.
haid põletis-puid	60 ⁰ / ₀	50 ⁰ / ₀	40 ⁰ / ₀	20 ⁰ / ₀	—
peeniteji põletis-p.	25 ⁰ / ₀	35 ⁰ / ₀	45 ⁰ / ₀	65 ⁰ / ₀	85 ⁰ / ₀
	15 ⁰ / ₀	15 ⁰ / ₀	15 ⁰ / ₀	15 ⁰ / ₀	15 ⁰ / ₀
	100 ⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀

Kuna sellekohaste järeluurimiste põhjal ehituse-puude rahaline väärtus hääde põletis-puude ja peenikeste põletispuude rahalise väärtuse vastu niisama on ku 10 : 3 : 1, siis mõib metsa laastamijest saadava tulu suurusst üles

arwata, kui ehituse-puude hinda aluseks wõtta. Esimese järgu kohta saab jellel arwamisel:

$$\begin{array}{r} 60 \times 10 = 600 \\ 25 \times 3 = 75 \\ 15 \times 1 = 15 \\ \hline 690, \end{array}$$

f. t. kõik puude hult, mis laastamisest saadud, on oma hinna poolest 69% jellest hinnast, mis ehituse-puude jaoks on kindlaks määratud, et kõik puude keskmiist wäärtust kätte saada.

Seesamasugusel ülesarwamisel saab ümmar-gustes arwudes: I. järgus 70%, II. j. 60%, III. järgus 50%, IV. järgus 40%, V. j. 25%.

Et need puud, mis waheraiumisest saadakse, korjatud teadete järele 25% ehitusepuude wäär-tusest on, siis saab laastamise ja waheraiumise terve sissetuleku keskmiist suurust seeläbi kätte, et laastamise sissetulekust 70%, 60% jne. waheraiumise sissetuleku 20% kokku arwatakse ja neid summasid, I. järgus 85, II. j. 61, III. j. 41, IV. j. 24 ja V. j. 9, ehitusepuude täieliku hinnaga, mis praegusel korral allpool üles on antud, kaswatatakse.

Kuna terve kuaermangu kohta kogutud teadete järele ehituse-puude hinnad 3^{1/2} ja 18^{1/2} kopika wahel 1 kubikjala päält kaaluvad, siis on hindade kohta järgmised liigid seatud:

1 liik, tüwihind	1 kubikj. ehitusepuude eest läbistiftu	17 kop.
2 " "	1 " " " "	14 "
3 " "	1 " " " "	11 "
4 " "	1 " " " "	8 "
5 " "	1 " " " "	5 "

Neid hindasid ülemaltähendatud ülewaate armudega kaswatades jaadakse desjatini männametsa üleüldine sissetulek kätte:

Hindade

liif.	I. järf.	II. järf.	III. järf.	IV. järf.	V. järf.
1	14 r. 45 f.	10 r. 37 f.	6 r. 97 f.	4 r. 08 f.	1 r. 53 f.
2	11 „ 90 „	8 „ 54 „	5 „ 74 „	3 „ 36 „	1 „ 26 „
3	9 „ 35 „	6 „ 71 „	4 „ 51 „	2 „ 64 „	— „ 99 „
4	6 „ 80 „	4 „ 88 „	3 „ 28 „	1 „ 92 „	— „ 72 „
5	4 „ 25 „	3 „ 05 „	2 „ 05 „	1 „ 20 „	— „ 45 „

Neist summadest arvatakse siis hindamise- ja hoidmise 20. paragrahvi põhjal metsa walitsemise, uuendamise ja hoidmise kulud maha.

Säreluurimiste põhjal on need kulud aastas desjatini kohta läbistifku:

a) metsatalituse pääjuhatamise, metsaosjade ülewaatamise ja metsa hoidmise pääle, ja nimelt palk, moon, forteri üürihind, tarwitada antud maade rendihind jne. 1 rubla 20 kop.; b) tule ja kahjulikkude söödikute eest hoidmise pääle 6 kop.; c) teede, fildade, piiride, kraawide ja sihkide forraldamise pääle 12 kop.; e) kulud metsa kaswatamise pääle, selle hulgas ka lisaisutamise ja hoolekandmine 30 kop. — kokku 1 rubl. 68 kop. Seltähendatud keskmist määra ei wõi aga mitte kõigi metsapinna järkude ja hinnaliikide kohta tarwitusele wõtta, sest kõrgemad järgud, mis suurema! hulgal ja parema hinnalisi puid annavad, nõuavad ka suuremaid kulusid walitsemise jaoks. Väljaminekuid metsa walitsemise, hoidmise ja uuendamise pääle tuleb sellepärast üleüldise sissetuleku pääle protsentide järele ära jaotada, mispärast nemad järgmiselt ära määratakse:

I. järgu kohta	40 ⁰ / ₀	pääle
II. " "	50 ⁰ / ₀	" "
III. " "	60 ⁰ / ₀	" "
IV. " "	70 ⁰ / ₀	" "
V. " "	80 ⁰ / ₀	" "

üleüldisest rahalisest sissetulekust.

Selle ülesarvamise järele on desjatini puhast sissetulek määramiseks jaotatud:

hinna

liik.	I. järk.	II. järk.	III. järk.	IV. järk.	V. järk.
1	8 r. 71 f.	5 r. 20 f.	2 r. 78 f.	1 r. 20 f.	— r. 30 f.
2	7 " 17 "	4 " 28 "	2 " 29 "	— " 99 "	— " 25 "
3	5 " 63 "	3 " 36 "	1 " 80 "	— " 78 "	— " 20 "
4	4 " 09 "	2 " 44 "	1 " 31 "	— " 57 "	— " 15 "
5	2 " 55 "	1 " 52 "	— " 82 "	— " 36 "	— " 10 "

Kuusmetse juures on laastamisel saadavate 80 aasta vanuste puude hulgas:

ehituspuud (enamasti 8 t. läbi- mõõda 24 j. pikk.).	I. järg.	II. järg.	III. järg.	IV. järg.	V. järg.
haid põletispuud .	70 ⁰ / ₀	60 ⁰ / ₀	50 ⁰ / ₀	30 ⁰ / ₀	10 ⁰ / ₀
peenitehi põlet. p.	20 ⁰ / ₀	30 ⁰ / ₀	40 ⁰ / ₀	58 ⁰ / ₀	75 ⁰ / ₀
	10 ⁰ / ₀	10 ⁰ / ₀	10 ⁰ / ₀	12 ⁰ / ₀	15 ⁰ / ₀
	100 ⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀	100 ⁰ / ₀

Kuna toimepandud järelekuulamiste põhjal ehitusepuude rahaline väärtus häade ja peenite põletispuude hinna vastu niisama on kui 10: 2: 0,6, siis võib laastamise sissetuleku rahalist väärtust ehitusepuude hinna põhjal üles arvata. Esimese järgu kohta saab sellel teel:

$$\begin{aligned} 70 \times 10 &= 700 \\ 20 \times 2 &= 40 \\ 10 \times 0,6 &= 6 \end{aligned}$$

746,

j. t. kõik puude kogus, mis laastamisel saadakse, tuleb selle väärtuse järele hinnata, mis 74, 6⁰/₀

ehitusepuude kohta määratud hinnast on, et kõigi puude kohta laastamisel keskmiist hinda kätte saada.

Seesamajugusel ülesarvamisel, mis kõigi järkude kohta toime pandud, saab ümmargustes arvudes: I. järk 75⁰%, II. järk 65⁰%, III. järk 55⁰%, IV. järk. 40⁰%, V. järk 25⁰%.

Et need puud, mis kuusemetsa waheraiumisel saadakse, 25⁰% ehituse-puude väärtusest on — siin peetakse silmas, et lattide väärtus suurem on kui mäna juures — siis saab laastamise ja waheraiumise terve sissetuleku keskmiist väärtust seeläbi kätte, et 75⁰%, 65⁰% jne. laastamise sissetulekust ja 25⁰% waheraiumise sissetulekust kokku arvatakse ja neid arvuksid, nimelt: I. järgus 108 kubik-jalga, II. j. 75 kub. jal., III. j. 45 kub. jal., IV. j. 21 kub. jal., V. j. 6 kub. jal. ehituse-puude täieliku hinnaga, mis praegusel korral allpool üles antud, kasvatatakse.

Kogutud teadete järele kaaluvad need hinnad liivimaal 2¹/₂ ja 17¹/₂ kopika wahel kubik-jala päält.

Sedamööda on järgmised hindade liigid ära määratud:

1 liik, tüvihind	1 kub. jal. ehit. p. läb.	16 kop.
2 " " "	1 " " " " "	13 " "
3 " " "	1 " " " " "	10 " "
4 " " "	1 " " " " "	7 " "
5 " " "	1 " " " " "	4 " "

Kui neid hindasid eelminewa ülewaate arwudega kasvatada, siis saab selle järele desjatini üleüldine rahaline sissetulek kätte:

Sind.

liik.	I. järf.	II. järf.	III. järf.	IV. järf.	V. järf.
1	17 r. 28 f.	12 r. — f.	7 r. 20 f.	3 r. 36 f.	— r. 96 f.
2	14 „ 4 „	9 „ 75 „	5 „ 85 „	2 „ 73 „	— „ 78 „
3	10 „ 80 „	7 „ 50 „	4 „ 50 „	2 „ 10 „	— „ 60 „
4	7 „ 56 „	5 „ 25 „	3 „ 15 „	1 „ 47 „	— „ 42 „
5	4 „ 32 „	3 „ — „	1 „ 80 „	— „ 84 „	— „ 24 „

Meist summades arvatakse siis metsa valitsemise, hooldmise ja uuendamise kulud niijama maha, kui männametsa juures:

I. järgus	40%
II.	50%
III.	60%
IV.	70%
V.	80%

Selle ülesarvamise järele on desjat. kuuje metja puhast siisjetulek:

Sind.

liik.	I. järf.	II. järf.	III. järf.	IV. järf.	V. järf.
1	10 r. 38 f.	6 r. — f.	2 r. 88 f.	1 r. 1 f.	— r. 19 f.
2	8 „ 43 „	4 „ 87 „	2 „ 34 „	— „ 82 „	— „ 16 „
3	6 „ 48 „	3 „ 75 „	1 „ 80 „	— „ 63 „	— „ 12 „
4	4 „ 53 „	2 „ 62 „	1 „ 26 „	— „ 44 „	— „ 9 „
5	2 „ 58 „	1 „ 50 „	— „ 72 „	— „ 25 „	— „ 5 „

Lehtpuude metja juures on laastamisel 40 a. vanaduses saadava puude fogu hulgas:

	I. järf.	II. järf.	III. järf.
haid põl. p	70%	60%	50%
peen. põl. p.	30%	40%	50%
	100%	100%	100%

Kuna toimepandud järekuulamiste põhjal hääde ka epuude rahalin väärtus mitmest (kase, lepa, haava) puutõuust hääd ja peenikeste põletispuude väärtuse vastu niijama on kui 10:7:3 vastu, siis mõib laastamise rahalist väärtust kätte saada, kui hääde kasepuude hindasid alufeks mõtta.

Sellest ülesarvamisest selgub, et

I. järgus	105	kubifjalga
II. "	75	"
III. "	45	"

hääde kasepuude hinnaga kasvatada tuleb, et kätte saada, kui palju terve puude fogu, mis laastamisel saadakse, raha järele maksma läheb.

Kuna käepärast olevate teadete järele hääde kasepuude hinnad meie maal $\frac{1}{2}$ kuni 9 kopika vahel kubifjala päält kaaluvad, siis on järgmised hindade liigid ära määratud:

1	I. tüvihind	1	kub. j.	hääde kasep.	eest	9	kop.
2	"	"	1	"	"	7	"
3	"	"	1	"	"	5	"
4	"	"	1	"	"	3	"
5	"	"	1	"	"	1	"

Kui neid hindasid eelpool seisva ülemaat: arvud ga kasvatada, siis saadakse sel teel rahalise fissetuleku suurus desjatini kohta kätte:

Sind. liit.	I. järk.	II. järk.	III. järk.
1	9 r. 45 f.	6 r. 75 f.	4 r. 5 f.
2	7 " 35 "	5 " 25 "	3 " 15 "
3	5 " 25 "	3 " 75 "	2 " 25 "
4	3 " 15 "	2 " 25 "	1 " 35 "
5	1 " 5 "	— " 75 "	— " 45 "

Nimetatud summadest arvata se selle järele metsa walitsemise, hoidmise ja uuendamise kulud sellejama abinõuu järele maha, mis männa-metja kohta tarvitatud on, aga nimelt: I. järgu kohta 50%, II. järgu kohta 60%, III. järgu kohta 70%, nii et selle järele lehtpuude metja puhaks fissetulekus desjatini päält saab:

Hind. l.	l. järt.	ll. järt.	lll. järt.
1	4 r. 72 f.	2 r. 70 f.	1 r. 21 f.
2	3 " 67 "	2 " 10 "	— " 94 "
3	2 " 62 "	1 " 50 "	— " 67 "
4	1 " 57 "	— " 90 "	— " 40 "
5	— " 52 "	— " 30 "	— " 13 "

Hindamise sead se 20. paragrahw s tähendatud järeluurimised metsapidamise kõrwaliste tulud, nagu jahi-õiguse, karja-õõtmise, heina- niitmise, marjakorjamise j. m. kestmise juuruse kohta on 6420 ruutwersta pääl kroonu- ja erametsades toime pandud, misjuures nende järeluurimiste tagajärjel wäike aastane sissetulek kätte jaadi, kõiges 6750 rubla. Kui silmas pidada, et wäga suur osa neist sissetulekuteft, nimelt jahi-õiguse eest, soode pääle langeb, mis kui tühi laan hindamise seaduse 13. paragrahwi a põhjal hindamise alt wabaks jäetakse, siis ei wõi sellest metsapidamise sissetulekust mitte kuidagi rohkem kui pool, s. t. $\frac{1}{2}$ kopikut desjatini päält arwata. Kuna ka see sissetulek, mida enamasti karjaõõtmisest jaadakse, puude juurdekaswu kulul wõidetakse, mispärast teda arwesse pannes tarwis oleks ülemal seiswates ülewaadetes metsade sissetulekut sellekohaselt vähendada, siis järgneb siit, et kõrwalised sissetulekud juba hindamise määratirja walmistamisel kaasa arwatuteks lugeda tulewad.

*

*

*

Kui liikumata varanduste hindamise juhtmõtete eelnõuu määrusi lähemalt tähele panna, siis ei või neid mitte kõigiti õigeks ega otstarbekohaseks nimetada, mispärast liikumata varanduste omanikkudel meie meelest väga palju põhjust on nende w a s t u kõneleda. Pandaks eelnõu sellel kujul suure hindamisetöö aluseks, siis peaks küll õigusega kartma, et liikumata varanduste hindamine Liiwimaal ekslik saaks. Maa- makkude jaotus aga, mida hindamise läbi saadud arwude pääle põhjendada tahetakse, läheks ülekohutuseks. Iseäranis on meie arust Gesti põllumeestel kahju karta.

Kõige päält ei või jeda mitte hääks kiita, et hindamise eelnõuu põhjusmäärused ehk juhtmõtted jala korjatud teadete põhjal ette kindlaks on määratud, ilma et tegelikka olusid tõesti tähele oleks pandud. Kuna tähendatud teadete materjali mitte awal- datud ei ole, siis ei või mitte ütelda, kas neid teateid otstarbekohaselt on kogutud ja erapooletult tarwitatud. Kui filmas pidada, et üffitud hindamise põhjusmäärused meie maa tegelikkude oludega mitte sugugi foku ei käi, siis peab arwamisele jõudma, et hindamise eelnõuu walmistamisel kui ka mitte hää tahtmine, siis vähemalt kindel asjatundmine on puudunud.

Et hindamise juhtmõtted tõesti õiged ja erapooletud jaatavad, kogutakse mujal esialgseid teateid avalikult üle terve maa. Sest ainult seeläbi, et teated, mille pääle terve maa liikumata waranduste hindamise juhtmõtteid rajada tahetakse, võimalikult laialise piirkonna ja mitmekesiste olude kohta ulatavad, saavad hindamise juhtmõtted nii kõigekülgsed, et nemad võimalikult iga iseäralduse kohta sünnivad. Ja kus tarwis, jääb tehtakse weel hindamise töö toimepanemise ajal lisa-määrusi kohalikkude olude tähelepanemiseks.

Liivimaa hindamise eelnõuu aluseks on aga teated võetud, mis Liivimaa maanõuunikkude kogu mööda ametisaladuse warju all oma hääksarvamisel on forjanud, ilma et ka kõige awalikumad asjad tema silma oleksivad puutunud.

Üleüldiselt on teada, et Liivimaa olud mitte ainult pinnaomaduste, waid iseäranis maapidamise jaaduste müügile toimetamise poolest väga mitmesugused on. Nii on linnade lähedonnas, iseäranis Riia, Tartu, Pärnu mõju-piirkonnas, kõigi maapidamise jaaduste hinnad koguni teised kui kaugemal maa sees. Seda mööda oli Liivimaa maapäewa poolt walmistatud esialgses hindamise eelnõuus omal ajal suurt rõhku selle pääle

pandud, et terve Liivimaa hindamiseks linnade, sadamate ja weeteede järele ükshütesse ringfondadesse ehk rajonidesse jaotataks. Müüd aga seab maanõunikkude fogu ühe üleüldise hindamise-määrakirja terve Liivimaa kohta üles, kuna kohalikka hindasid „muidugi mitte“ tähele pandud ei ole. Et wiljahindasid ära määrata, wõtab maanõunikkude fogu rahaministeriumi teatekogust need hinnad, mis wiimse 10 aasta jooksul Riia linnas „kui tähtsamas müügikohas“ on maksnud, ja — terve maa kohta on wiljahindade suurus feeläbi ära määratud. Minult niipalju pandakse kohalikka olusid tähele, et ükshüte maakondade wiljahinnast wäike osa maha arwataks, kui palju wilja wedu Riiani raudteel maksma läheks.

Maanõunikkude fogu arwamist mööda kulub weo pääle Tartust Riiani $9\frac{1}{2}$ kop. puuda päält, Wõrust $9\frac{1}{10}$, Walgast $7\frac{3}{5}$ kop.

Kui meie ka tahaksime tunnistada, et meie teede olud wiimisel ajal on paranenud, siis ei saa ometi mitte tähele panemata jätta, et meil seesuguseid maakohiti on, kust wilja mitmekümnete werstade kaupa wedada tuleb, enne kui raudteeni jõuda. Wõetagu näituseks Lohusoo, Rāpina. Ülekohus oleks

ometi räpinlast Tartu külje all oleva rop-
kalafega ihe paela pääle seada.

Weel wõimatum on ütelda, nagu saaks
Riia linna lähikonna põllumees oma maa
toodete eest ainult $9\frac{1}{10}$ kopikat rohkem kui
Wõrumaa mees. Wististi on igaihel ilma
pikema jututa selge, et suure Riia ehk
Tartugi linna mõjukonnas iga asi palju
kallim on kui kaugel maa sees.

Seda mööda nõuab õigus, et puhta
sissetuleku ülesarvamisel just k o h a l i k k a
olusid ja hindasid silmas peetaks. Sest
kui Weriora maaomanik niisama suure
maamaksu alla pandakse, kui Riia külje all
elaw põllumees, siis on see lauša ülekohus.

Järjelikult tuleb Liivimaa kubermangu
hindamise-kommisjonile tungiwalt palwet
awaldada, et t e r w e L i i w i m a a m a a -
s a a d u s t e h i n d a d e k ö r g u s e j ä -
r e l e ü k s i k u t e s j e p i i r k o n d a -
d e s j e e h k m ö j u k o n d a d e s j e j a o t a t a k s.

See nõudmine käib kõigeförgemalt fin-
nitatud hindamise = seaduse mõttega täiesti
koffu, kus ära on tähendatud, et „sisse-
tuleku suuruse wäärtust wõib neis kohtades
förgendada, kus põllusaaduste müügile-toi-
metamiseks olud iseäranis hääd on, näitu-
seks suurte linnade ligikonnas.“

Gelnõuu seletust mööda jääb karjapidamine hindamise alt välja, sest „eelarvamise järele peab terve karjapidamine üleüldiselt kokkuwõttes ise enmast ülewal ja annab põllule ilma hinnata sõnnikut.“ — Seda võib üleüldlikult wahest küll ütelda. Rahwusmajanduslijelt tuleb karjapidamist piimatalituse edendamise sihil võimalikult wähe koormata. Kuid wõimata on tähepanemata jätta, et piimatalitus juuremate linnade — Riia, Tartu — lähikonnas maapidajatele kõige juuremaks siisjetuleku hallikaks on. Täiesti ülekõhtune oleks kaugemate maapidajate wastu seda tähele panemata jätta, kuidas Riia linna ümber 10—15 wersta kaugusel piimatalitus maapidajatele annugi rohkem tulu toob kui wiljakaswatamine. Kui maaomanik Riia külje all oma maad välja rendib, siis makstakse temale selle kui ka heina- ja karjamaa eest mitu korda rohkem kui Uwinurmes, mispärast tema ka maa- makjudest rohkem osa wõtta võib.

Sellepärast peaks karjapidamine linnalähedates piirkondades, kus tema tööpoolest iseäralikussisjetuleku hallikaks on, maa hindamisel tähelepanemist leidma.

Hindamise = seaduse nõudmist mööda tuleb puhta sissetuleku keskmine juurus desjatini päält „harilikku majapidamise juures“ kindlaks määrata. Hariliku majapidamise korra järele on Viivimaa Gesti jaoskonnas väikepõllupidajate maad enamasti 7, jagedasti ka 5 väljas. Hindamise eelnõuus pandakse aga maa sissetuleku ülesarvamisele see majapidamine aluseks, kus põllud 9 välja on jaotatud.

Hindamise eelnõu käib siis just kõige-förgemalt finnitatud hindamise = seaduse vastu. Sest 9 põlluline majapidamine ei ole meie väikepõllumeeste juures mitte harilik.

Kuna arvud, mis eelnõuus jarnase olemata majapidamise korra pääle toetades maa sissetuleku ülesarvamise põhjusemääruseks üles pandakse, mitte õiged ei ole, siis tuleb Viivimaa kubermangu-hindamise-kommissionile tungivalt soovimawaldada, et Gesti väikepõllumeeste maade juures just harilikku 7, 6 ehk 5 põllupidamise korra hindamise põhjusemääruseks tarwitataks.

Roguni ilmwoimata ja uskumata arwusid on Viivimaa maanõunikfude kogu majapidamise kulude määramisel üles pannud.

Üleüldijeks juhtmõtteks näikse maanõunikkude kogul olevat, et hää maanõuab rohkem harimise ja pidamise kulu — terwest hindamise eel nõuust käib see juhtmöte läbi.

See on aga awalik hoop kõigele rahwusmajanduse õpetusele filme wahel! Sest rahwusmajanduses on see lihtsaks algusõpetuseks, et mida halwem maapind, seda juuremad kulud!

Selle algusõpetuse ehk aksiomi pääl põhjendub ju, näituseks, terve rendi mõiste: maarendiks, mis maasomaniku kasuks läheb, on see wahel, mis hää ja halwa maaharimise kulu ja anni wahel on. Kui halwa maad wähe ma kuluga harida saaks, nagu Liwimaa maanõunikkude kogu meile selgeks teha tahab, siis peaks ju terve ilma majapidamine ühe hooga pahupidi pöratama: nüüd wõetakse iga ilmakaare all kõige päält ifka kõige paremat pinda harida, sest et see kõige kergema waewaga ja kõige wähe ma kuluga forda läheb, kuna halwemat maad alles siis harima hakatakse, kui hää otjas on; Liwimaa maanõunikkude kogu põhjusemõtte järele peaks aga igalpool kõige päält just kõige halwemat maad harima haka-

tama, jest et jeda ju tema arust kõige wähe ma kulu ja waewaga ära saab harida!!

See kõik on tõepoolest nii suur uudis, et meie sellest lihtjalt mitte aru ei saa, kuidas Liwimaa maanõunikkude kogu jarnaste põhjusemõtete ülesseadmise pääle üldse mõelda on wõinud, kuidas tema terwe Liwimaa maade hindamist jarnasele aluspõhjale sünnitada tahab.

Et maanõunikkude kogu jarnaseid juhtmõtteid awalikus maa-asjas arusaamise puudusel üles seadma oleks hafanud, ei suuda meie mitte uskuda. Sest jään istuwad ju mehed, kes mitte ainult rahwusmajandust teaduslikelt ei ole tundma õppinud, waid ühtlasi weel tegelikud maapidajad on, kes ometi peakjivad teadma, kas neil mõisa õue-aed wähem harimise kulu nõuab, kui wiimjed wesiõnnid ja raatmaad.

Peakjivad maanõunikud siisgi selles arwamises olema, et maad jeda raskemad ja kulukamad harida on, mida parem nende pind, siis wahetagu nemad ometi oma mõisate hää d põllud talupidajate ja kandi-kohtade halhade maade wastu ümber, et hää maa harimise suurtest kuludest lahti saada — küllap nad näewad, et talupidajad neid mitte laitma ei tule!

Wahest aga ei taha auulifud lugejad mitte uskuda, ei Liivimaa maanõunikkude fogu maa hindamise puhul rahwusmajandust kuulmata õpetuse-uudisega rikastada mõtleb?

Kes ei usu, see wõtku ühes meiega käesolewast kirjast see oja kätte, kus majapidamise kuludest kõneldatakse — mis meie jäält leiame?!

Misjugasest mõttes Liivimaa maanõunikkude fogu hindamise põhjusmäärused majapidamise kulude kohta üles on seadnud, seda näitab meile kõige rohkem hindamise eelnõuusse ülespandud juhtmõte, et „mida kõrgem põllu järk on, seda hoolsamini tuleb teda harida.“ Sellest seisukohalt ütleb siis maanõunikfogu, et „läbisegi wõib pööradraga päewas ära harida I. järgu maad $1\frac{1}{2}$ wakamaad, V. järgu maad 2 wakamaad ja IX. järgu maad koguni $2\frac{1}{2}$ wakamaad.“

Siin ei taha meie sellest kõnelema hakata, et esimese järgu maad päewas naljalt $1\frac{1}{2}$ waka alla ära ei saa künda. Seda aga ei wõi kuidagi ütlemata jätta, et 2 ehk $2\frac{1}{2}$ wakamaa kündmine päewa kohta tegelikus põllutöös liig raske on. Koguni ilmwõimata on aga halwemat maad nii rohkel määdul ära künda: see olgu

päris hää töö, kui $1\frac{1}{3}$ waka alla maad ümber jaad. Gest, kes põlluharimist päälis-
 kaudugi tunneb, jellel on juba iseenejelt
 selge, et just alamate järkude maad raskem
 harida on. Kes aga seda lugu tegelikult
 elust ei tunne, see wõrrelgu maahindamise
 järgujaotuses I. ja V. ehk IX. järgu maa
 pinda: küllap tema siis näeb, et esimene
 järgu maal päälmiseks korras mustamulla-
 kas, lubjakas, liwakas pude sawi on,
 kuna V. järgu maa pinnaks iseäranis
 „rikkalik sawi“ on, „mis mitte kergesti
 kooft ei lange.“ IX. järgus jälle on pääle
 sookate maade iseäranis mäenõlwad ja orud,
 mida enamasti ainult kõige suurema wae-
 waga künda jaab.

Niisama wõimata on, et põllu wäetamine,
 j. t. sõnniku wedamine ja laotamine pare-
 matel põldudel nii palju kallim on, nagu
 maanõunikkude kogu arwab. Sel nõuusse on
 üles pandud, nagu tuleks sõnnikut I. järgus
 25, V. järgus 20 ja IX. järgus kõiges 15
 kahehobuse koormat wakamaa pääle arwata.
 Tõepoolest aga ei wea Gesti wäikepõllupi-
 dajad sõnnikut harilikult mitte kahehobuse-
 koormate kaupa, teiseks ei ole põllule antawa
 sõnniku wähe üksikutes järkudes mitte nii
 juur, nagu maanõunikkude kogu seletab.
 Igatahes ei ole sugugi wõimalik, et sõn-

nituweo fulu IX. järgus ainult 18 rubla 30 kop., V. järgus 48 rubla 40 kop. ja I. järgus koguni 59 rubla 20 kop. oleks. Meie meelest on kindel, et I. järgu maa kohta fulud ülearu juureks on arwatud.

Wiljaforistuse fulu on wakamaa kohta IX. järgus 1 rbl. 20 kop., V. j. 2 rbl. ja I. järgus 2 rubla 80 kop. Tegelikus elus ei taha wakamaad wilja ka kõige halwemal maal 1 rubla 20 kop. kofku saada. Sest ruffi wakamaa põimamine läheb ifegi 2 rubla maksma, mispäraft IX. järgus wakamaa wiljaforistuse fuludeks 1 rubla 50 kop. mõiks arwesje panna. Koguni liig on aga see, kui I. järgu wakamaa pääle 2 rubla 80 kop. wiljaforistuse fulu arwatafje, sest mitte 2 rubla 50 kopifatgi ei lähe ka kõige parema wilja wakamaa foristus maksma.

Tahetafje wiljaforistuse fulu üleüldje wõimalikult madalaks arwata, siis wõib IX. järgus 1 rubla 20 kopifat jätta, kuna V. järgus 1 rbl. 50 kop. ja I. järgus 1 rbl. 80 kop. arwesje tähendada tuleb.

Kartuliwõtmise pääle on wakamaa kohta fuluks määratud: I. järgus 12 rubla, V. järgus 10 rubla, IX. järgus 8 rubla. Tõepoolest aga ei lähe kartuliwõtmine hääl maal millalgi poolt jellest kallimaks, mis

halwal maal töö eest üleüldse makstakse. Kirik saaks wististi keset küla, kui IX., V. ja I. järgu kartuliwõtmise kulu wahel oma keskel 1 rubla oleks — mitte enam.

Wiljapeksmise kulu on aurutöö järele arwatud, tõepoolest peksab aga suurem osa wäike-põllupidajaid oma wilja weel suitsu-
tares ehk hobuse-jõuul, misjuures kulud palju suuremaks lähewad.

Põllutööriistade hinnaks arwatakse 90 wakamaalise talu kohta I. järgu põlluga 300 rubla, V. järgu põlluga 200 rubla ja IX. järgu põlluga kõiges 100 rubla.

Rust maanduunikkude fogu need arwud on wõtnud, ei saa meie mitte aru. Ümmargused need summad küll on, kuid õiged mitte. Sest tegelik põllumees teab, et halb maa oma rähklise ja märja pinnaga, halbade teedega jne. palju rohkem riistu rikub, kui hää maa. Roguni suureks läheb riista kulu weel kiwisel maal, mida ju I. järku hulka ei saa arwata. Kui tahetakse filmas pidada, et hää maa omanik põllutööriistade pääle rohkem kulutada suudab, kui halwa maa pidaja, siis tohib ütsikutute järkude kuluarwete wahel ikka aimult wäike olla. Sest ega siis hää maa pidaja oma rohkemat jõudu ometi ülearu põllutööriistade pääle kulutama lähe. Wis-

tisti oleks küll, kui üsksikute järkude kulu wahel eelnõus niisidse 100 asemel 25—50 rubla oleks. Kui IX. järgu talu kulu 150 rubla pääle tõsta, siis saaks V. järgu põlluga talu 175 ja I. järgu maa kohalt 200 rublaga wälja ehk kõige rohkem wõiks V. järgus 200 ja I. järgus 250 rubla kuluda, kui IX. järgu kohalt 150 rbl. saab.

Hoonetid arwatakse eelnõuu järele tarwis minewat: I. järgu maal 2400 rubla, V. järgus 1600 rubla, IX. järgus 800 rubla eest; aga mis põhjal on üsksikute järkude wahel nii suureks tähendatud? Esiteks ei saa ka kõige halwema põlluga talu, millel 90 waka alla maad, mitte 800 rublaste hoonetega läbi, sest et temal tööliste arw üleüldiselt mitte wähem ei ole kui hää maa kohal, nii et eluruumid oma kohalt awarust nõuawad. Töö- kui ka kariloomad wõiwad halwa põllu omanikul kõhnad ja wäheste wäärtusega olla, kuid pääde järele on neid ifka oma jagu — ja kõik tahawad warju. Niisama ei saa kõige kehwe pinnaga pidaja ka ilma aedata ega kõrwaliste hooneteta läbi. Sellepärast ei wõi tähendatud järkude wahel wististi mitte üle 400 rubla olla, kuna IX. järgu hoonete wäärtuseks kõige wähem 1200 rubla arwata tuleks.

Wiljaseemet arwab eelnõu I. järgu põllu 90 wakamaa pääle 184 puuta minewat, kuna V. järgu maa koht kõiges $150\frac{4}{5}$ puuta peab jaama. Kui arwame, et kohta tõesti 9 wäljas peetaks, siis tuleks 5 wälja külwi alla, s. t. $184:50 = 3\frac{17}{25}$ puuta wakamaa kohta. V. järgus nõuaks 4 wälja seemet, s. t. $150:40 = 3\frac{3}{4}$ puuta wakamaale. IX. järgu maast tuleks ainult 3 wälja külwi alla, s. t. 117 puuta: 30 wakamaale = $3\frac{9}{10}$ puuta wakamaa pääle. Tõepoolest nõuab halb maa I. järgu maaga wõrreldes weel palju rohkem seemet, kui siin üles antud.

Kuid see terwe arwe on eelnõuus ekslik. Seft kui IX. järgu maa omanik oma 9 wäljast 1 kesa, 2 ristikheina ja 3 karjamaa all pidada tahaks, siis ei saaks tema 40 waka rukiste ja 120 waka kaertega iseennast ega oma loomi ära elatada. Peetagu maad 5, 6, 7 wõi 9 wäljas, kuid vähemat 4 wälja ei saa keegi wilja all pidada.

Sedamööda tuleb niihästi koha sisse-tulek, töö kulu kui ka seemne hind ümber muuta. Igatahes peab aga halwa maa kohta seemne hulka palju suuremaks arwama kui eelnõuus üles antud.

Ja seda meie ei mõista, miks maanõuunnikkude fogu arwab, et I. järgu maale seejuguft ristittheina seemet tuleb külwata, mille puut 8 rubla maksab, kuna V. järgu maale puuta 7 rubla ja IX. järgu maale puuta foguini 6 rublaga saada loodetakse?! Kas halb maa mitte weel paremat seemet ei nõua kui hää maa?!

Koguni naljakas on see, et I. j. maaga koha juures sulaste pääle 10 sülda puid à 3 r. 50 f. ja 20 sülda hagu 50 rubla wäärtuses arwatakse, V. järgus aga kõiges 5 sülda puid à 3 r. 50 f. ja 15 sülda hagu määratakse, kuna IX. j. maa kohta sulajed enam ei saa kui 2 sülda puid à 2 r. 50 f. ja 5 sülda hagu.

Nähtawasti ujuwad maanõuunnikkude fogu liikmed, et halwa maaga koha sulajed wäheha soojaga lepiwad?!

Wõib olla, kuid meid ega teisi ei wõida auulik fogu mitte oma mõtte poole. Sest meie teame, et need inimesed, kes halwa maa kimpu on jattunud, küll wäheha sooja kui ka söögiga läbi ajama on sunnitud: halwa maa pidajad waewawad endid mitmeti, sest kus ja hing lähed?! Mis aga puutub see sulajesse, kas tema pere-mehel maa halb, wõi hää on: tema ei ole ju mitte sellepärast teenima tulnud, et halwa

maa omanikku nälgida aidata, waid tema fulutab oma tööjõuudu peremehe hääks ainult ta ju pärast: peremees maksu temale palk wälja, andku temale süüa, muretsegu temale sooja — wõtku wälja, kust tahes! Kui aga peremehel meelde tuleks teda wäheste puude pärast külmama panna, siis wõtaks tema omad kimpjud, kompsud ja läheks sinna, kus tarwilik osa hagu ja puid saada wal.

Maanõuunikude kogu tahaks wähest wastata, et alama järgu maa harimiseks ju wähem sulaseid ära kulub, iseäranis selle pääle waadates, et jäl enam maid ristikeina all seisab ehk karja käia on. Kuid selle wastu oleme näinud, et halba maad iseenesest raske m harida on. Päälegi ei lähe ju ka ristikein mitte iseenesest kofku ega küüni, ja karja hankimiseks wäljal läheb ka oma jagu tööjõuudu tarwis. Sellepärast ei wõi sulaste arwu halwa maa koha jaoks mitte ülearu alla suruda.

Koha walitsemise ja järelewaatamise pääle arwatakse: I. järgu maa kohta 120 r., V. järgus 80 r. ja IX. järgus 60 rubla. Kas ei wõiks wähe nende järkude wahel wähem olla?!

Arst, walgustus, forstnapühkimine lähed eelnõuu järele 90 wakamaalisel kohal

maksma: I. järgu maadega 20 rubla, V. järgus 10 r., IX. järgus 6 r.

Kullakupufene, kui suurt talu tahad aasta läbi terwise juures hoida, nõest puhastada ja walgustada päälegi, siis ei tohi ju mitte kase puust peergugi wõtta — kuluarwega ei saaks uudsesse!

Kuna hoonete hindade ja põllutööriistade hindade ülemal seiswate tähenduste järele muutma peaks, siis läheks muidugi ka hoonete ja põllutööriistade kustutuseprotsendist saadaw kulu teiseks — paremate maade kohta w ä h e m a k s , kui eelnõuus määratud.

Siin kohal wõib muidugi ainult üldiselt selle pääle tähendada, misjuguiseid põhjused hindamise eelnõuus muuta tuleks. Misjugal mõõdul juht üht wõi teist kulu ehk jüstulekut tõsta ehk wähen-dada, selle kohta wõiwad tegelikud põllumehed ise kindlaid arwusi üles seada. Sest neil on ju oma elust selgesti teada, kui palju see wõi teine maa saaki annab ehk ühtsitud tööd kulu nõuawad.

H e i n a m a a d e juures paistab jällegi silma, et parema heina tegemise-kulud liig kõrgeks on arwatud: I. järgu maal 3 r. 90 f., II. järgu maal 3 r. 71 f.,

III. j. maal 3 r. 38 f., IV. j. maal 2 r. 89 f., V. j. maal 2 r. 25 f., VI. j. maal 1 r. 35 f. ja VII. järgu maal kõiges 97 kop. Olgu küll, et hääl heinamaal pakku heina niitmine natuke igaw ja kokkupanemine rassem on kui harwa heina juures, kuid ilmwõimata on I. järgu wakamaa heinategemise kulused 4 k o r d a k a l l i m a f s arwata, kui VII. järgu heinamaal (390:97). Seft nii suur waewa wahe ei ole! Iseäranis tuleb meeles pidada, et alamate järkude heinamaad põndakad ja mätlifud on, mida jagedasti weel kauem peab nuhtlema, kui lagedat, ühetajast hääd heinamaad.

Kuna wakamaa heinategemise eest mõizates tawalifult 2 päewa arwatakse, siis ei wõi mitte loota, et keegi kõige halwematgi heina wakamaad 1 rubla eest tuleks tegema—juwine päewapalk oma söögiga on ometi üle 50 kopika!

Kui esimese järgu maa jaoks wakamaa heinategemise kuludeks 2 rbl. 50 kop. panna ja VII. järgu wakamaa jaoks 1 rbl. 20 kop. määrata, siis wõib wististi leppida. Hinge-hinnaks oleks juba 3 rubla I. järgu wakamaa kohta — koguni kuulmata oleks aga 3 rubla 90 kopikat wakamaa heinategemise kuluks. Seda mööda ei tuleks heina hinnast heinategemise kuludeks l. jär-

gul mitte 40⁰/₀ ja VII. järgul ainult 65⁰/₀ määrata, waid I. järgus wahest 30⁰/₀, kuna alama järgu heinamaal heina üleüldisest saagist jagedasti tegemise kulugi taja ei saa, mispärast siis jellekohast protjenti saadawa heina wäärtusest tõsta tuleb.

Karjamaade puhast sissetulek on meie meelest liig kõrge, sest kuna VII. järgu heinamaa wakamaa eelnõuu ülesarwamist mööda halba heina ainult 5 kopika eest annab, siis on ometi wõimata alama III. järgu karjamaa wakamaa sissetulekuks 10 kopikat arwesse panna ehk II. järgu karjamaa wakamaast 20 kopikat oodata. Niisama küsitaw on, kas siis I. järgu karjamaa puhtaks tuluks 40 kopikat maksab panna, kui IV. järgu heinamaast üleüldise rohkem ei saa kui 50 kopika eest heinu.

Kui põllu ja heinamaade hindamise kohta käiwate põhjusmääruste pääle üleüldiselt tagasi waadata, siis tõuseb tahtmata küsimine keelele: Mis iseäralik tähendus jellel meie maa olude kohta wõib olla, et hääde maade harimise ja pidamise kulud wõrdlemisi nii kõrgele on arwatud, kuna halbade maade juures kulud ka kõige alandlikumaid nõudmisi ei täida?

Meie meelest oleks jellel meie maa olude kohta wäga suur tähendus, kui hindamise

eelnõuusse see juhtmõte seisma jääks, et häämaa pidamise ja harimise kulud palju suuremad peavad olema, kui halwamaa kulud.

Seft veeläbi jurutaks hääde maade puhastisjetulek koguni wäikseks, kuna halwemate maade sissetulek hää maaga wõrreldes liig kõrge jääks.

Selle tagajärjeks oleks see, et tulewikus maamaksjude koorem ülearu suurel osal just halwemate maade kanda jääks.

Ja kes oleksiwad need, kes halwemate maade eest wõrdlemisi rasket koormat maakasja hääks peaksiwad kandma?!

Need oleksiwad Eesti ja Läti wäikepõllupidajad!

Seft kus mägi, jääl mõis — talud joo ja raba sees!

Ülekohus oleks, mõisate pääle ülearuft maksukoormat weeretada; weel suurem ülekohus oleks aga see, kui talumaadele liiga tehtaks, sest talu on majanduslise jõuu poolest nõrgem pool, rahwusmajandusliselt ja haridusliselt, rahwusliselt ja riikliselt aga on talu tähtsam majanduse-alus kui suur-maa!

Sellelt seisukohalt ei wõi meie ka mitte hääks kiita, et hindamise-eelnõuu Liwimaa mettsadel, mis pääasjalikult ainuüksi

mõistate pärast on, puhta sissetuleku liig odavamaks määrab.

Metsade hindamise üle on rassem otsustada, kui põllu ehk heinamaa puhtast sissetulekust kõneleda.

Tundjad mehed seletavad, et metsade üleüldine sissetulek madalad võitu on arvatud, metsa valitsemise, hoidmise ja uuendamise kulud aga ülearu kõrgeks on aetud. Seda mööda langeb metsade puhas sissetulek liig väikseks, mis mõistatele, kelle pärast metsad enamasti on, väga kasulik on, väikepõllupidajatele aga lausa kahju ähwardab tuua. Sest kui mõistate sissetulek metsadest liig väikseks arvatakse, siis langeb awalikudest maa-maksidest liig suur osa talumaade kanda: mida vähemaks mõistate maksu-osa jääb, seda suuremaks läheb talude koorem.

Isäärانىs efsitawaks peetakse seda, et I. järgu kuuse- ja männa-metsade pikkus liig suureks on arvatud. Sest meie maal ei arvata mitte kuskil niisuguseid metfi olewat, kus kuused 80 aastajelt 96 jalga ehk 140 aastajelt 120 jalga pikad oleksiwad. Niisama oleks männa pikkuseks 80 aasta wanaduses 86 jalga ehk 140 aasta wanaduses 106 jalga ülearu palju. Sellel lool

oleks see halb külg, et kui metsja pikkus ülearu kõrgeks on määratud, siis paremad metsjad mitte enam esimesesje järku ei jää, kus puhast sissetulek kuusmetja kohta 10 rbl. 38 kop. on, waid wahest II. järku langewad, kus puhtaks sissetulekuks ainult 6 r. on.

Sellepärast awaldatakse soowi, et metsjade pikkust ülemise järgu kohta hindamise eelnõuus wähendatakse, puude kubikjala hinda aga mändade ja tamme ning saare kohta tõstetaks.

Lehtpuude juures peaks wahet haawa-, fasa- ja tamme-puu hindade wahel tehtama.

Metsja walitsemise, hoidmise ja uuendamise kulusid tuleks alandada, sest et nemad metsjade üleüldise sissetuleku päris ära sööwad.

Zahhi-õiguse, karjasöötmise, heinategemise, marjatorjamise jne. puhtaks sissetulek on maanõunikkude fogu hindamise eelnõuusje ainult $\frac{1}{2}$ kopikat desjatini kohta üles pannud. Seda peetakse aga naeruwäärt wäheks. Sest tähendatud hallikatest wõiks juba 2 kop. 1 wakamaa kohta loota.

Et metsjade hindamise kohta weel enam selgust saada, küsime ühest õppinud metsja-ülemalt, keda meie kui erapooletut meest tunneme, lähemalt järele, mis tema arwamine metsjade hindamise eelnõuu põhjusmääruste kohta on.

Selle asjatundja esialgne arwamine kaldub nüüd selle poole, et metsa-hindamise põhjused üleüldiselt õiged ja otsustarbekohased on. Ehk tema hindamise eelnõuu kohta esiotsta küll mitte weel lõpuotsust teha ei taha, arwab tema ometi, et kuuse- ja männa-metsade wäärtus ülemates järkudes igatahes kaunis kõrgeks on arwatud, iseäranis selle pääle waadates, et Liwimaal ainult wiendas osas ehk 20% wane- mates metsades waheraiumisi ette wõetakse.

Seda mööda ei tihka meie omalt poolt metsade hindamise põhjusede kohta midagi kindlat ütelda, waid soowiksime, et igauks, kes metsaasjandust tunneb, ise lähemalt järele katsuks, kas eelnõuu hindamise põhjusede meie maa metsapidamise tõsioludega kokku käiwad, wõi mitte. Kes jarnase järelekatsumise juures eelnõuust puudusi on leidnud, see peaks muudugi wiibimata ise ehk tarwilikul korral mõne maaomaniku kaudu Liwimaa kubermangu hindamise-komisjonile otsekohe teada andma, mille poolest metsa hindamise põhjusede muuta tuleks.

Et asjatundja metsahindamise põhjusede eelnõuust vähemalt ükssikute juht- mõtete poolest puudusi wõib leida, peame loomulikult, kui meie selle pääle mõtleme, mis

meie eelnõuust põllu-, aia-, heina- ja karja-
maa hindamise kohta oleme näinud.

Kui meelde tuletada, kuidas Liivimaa
maanõuunikkude fogu maa tarvitamise aluseks
9 wälja pidamise on seadnud, mida meie
wäikepõllumeeste keskel üleüldise ei tarwi-
tata; kuidas wiljahinnad terve Liivimaa
kohta ilma ükshikute maanurkade müügiolude
tähelepanemata ühetaoliselt ära on määra-
tud; kuidas iseäralikud sisetuleku hallikad,
nagu piimatalitus linnade ligikonnas, fo-
guni tähelepanemata jäetakse; kuidas maa-
nõuunikkude fogu juhtmõtte üles seab, nagu
nõuaks hää maa p a r e m a t harimist ja
mitme wõrra suuremaid kulusid seemne,
tööjõu, hoonete ja muude majapidamise
k u l u d e poolest, ehk tõsisel elus asi küll
just ümberpöördud on; kuidas heinatege-
mise kulud hääde maade kohta halwemate
heinamaadega wõrreldes wäga kõrgeks on
aetud jne. — kui kõige selle ja muu pääle
tagasi waadata, siis peab erapooletult mõt-
lew inimene tahtmata tunnistama, et maa-
nõuunikkude fogu liikumata waranduste
hindamise põhjusemäärusi üles seades näh-
tawasti mitte Liiwimaal walitsewat maja-
pidamise forda filmas ei ole pidanud,
waid ainult üleüldiseid põhjusemõtteid üles
panna on katsunud, mis wahest teises ilma-

kaares niisama hästi mõiksid maksta, kui Liivimaa olude kohta.

See ei käi aga Rõigefõrgemalt kinnitatud hindamise-seaduse, õiguse ja tõlise elu nõudmistega mitte kokku. Sest niihästi õigus üleüldse kui ka hindamise = seaduse mõte nõuab, et Liivimaal liikumata warandused awalikkude maa-maksude wõtmi- seks oma tõlise puhta sissetuleku järele hinna alla arwataks. Hindamise = seadus nõuab täieliku põhjusega, et liikumata waranduste hindamist just tegelikkude olude järele toimetataks, sest warandust wõib ainult tõlise puhta tulu järele awalikka maksusid kandma panna.

Hindamise eelnõuul on aga weel see puudus, et meie temast lähemaid mää- rusi jelle kohta ei leia, kuidas pääle maade ja metsade weel teisi liikumata warandusi, nagu eluhooneid, wabrikuehitusi, weskaid jne. hindamisele tahetakse wõtta. Sest hindamise-seadusesse ülespandud üleüldiste põhjusmõtete järele ei saa ju sarnaseid hindamisi tgelikult mitte korda saata.

Rõigest sellest järgneb, et maanõuunik- kude kogu poolt kokkuseatud hindamise eel- nõuu õigeid nõudmisi mitte ei täida.

Sellepärast peaksid kõik, kellesse asi puutub, puuduste parandamist nõudma.

